

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 1954-1955.

SÉANCE DU 29 MARS 1955.

Rapport de la Commission de l'Instruction publique chargée d'examiner la proposition de loi modifiant l'article 24 de la loi organique de l'enseignement primaire.

Présents : MM. MISSIAEN, président; CRAEYBECKX, CROMMEN, Edgard DE BRUYNE, DELOR, le chevalier DE SCHAEZTEN, GEORGE, HENSKENS, JESPERS, LECLERCQ, LEYNEN, LEYSEN, MACHTENS, MUYLDERMANS, NEEFS, le baron NOTHOMB, PHILIPS, SOLAU, VAN IN, YERNAUX et VANDERMEULEN, rapporteur.

MESDAMES, MESSIEURS,

La proposition qui nous est soumise tend à modifier l'article 24 de la loi organique de l'enseignement primaire. Telle qu'elle a été présentée par son auteur (Doc. Sénat n° 9, session de 1954-1955), elle a pour but de réserver dans les écoles primaires communales les postes d'instituteurs aux diplômés des écoles normales organisées et gérées par les pouvoirs publics.

Dans la forme où elle a été présentée, la proposition a été discutée par votre Commission au cours de deux séances.

Dès l'abord, les membres de la minorité ont mis en cause le caractère constitutionnel de la modification à apporter à la loi sur l'enseignement primaire.

Pour le porte-parole de la minorité, la proposition est inacceptable, elle va à l'encontre de la Constitution qui, dans son article 6 déclare : « Il n'y a dans l'Etat aucune distinction d'ordres. Les Belges sont égaux devant la loi; seuls ils sont admissibles aux emplois civils et militaires, sauf les exceptions qui peuvent être établies par une loi pour des cas particuliers. »

Ce commissaire désire que le rapport reproduise le commentaire de O. Orban relatif à cet article 6.

R. A 4917.

Voir :

Document du Sénat :

9 (Session de 1954-1955) : Proposition de loi.

BELGISCHE SENAAT

ZITTING 1954-1955.

VERGADERING VAN 29 MAART 1955.

Verslag van de Commissie van Openbaar Onderwijs belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van artikel 24 der wet tot regeling van het lager onderwijs.

Het behandelde voorstel strekt tot wijziging van artikel 24 van de wet tot regeling van het lager onderwijs. Zoals het door de indiener werd voorgesteld (Gedr. St. Senaat, n° 9, zitting 1954-1955), heeft het tot doel de betrekkingen van onderwijzer in de lagere gemeentescholen te reserveren voor gediplomeerden van de normaalscholen, georganiseerd en beheerd door de openbare besturen.

De oorspronkelijke vorm van het voorstel werd door uw Commissie, gedurende twee vergaderingen, als basis van de bespreking genomen.

Van meet af hebben de leden van de minderheid het grondwettelijk karakter van de wijziging in de wet op het lager onderwijs in het geding gebracht.

Volgens de woordvoerder van de minderheid is het voorstel onaannemelijk, omdat het in strijd is met de Grondwet, die in artikel 6 bepaalt : « Er is geen onderscheid van standen. De Belgen zijn gelijk voor de wet; zij alleen kunnen tot de burgerlijke en militaire bedieningen worden toegelaten, behoudens de uitzonderingen die, voor bijzondere gevallen, door een wet kunnen ingevoerd worden. »

Dit lid wenst dat de commentaar van O. Orban op artikel 6, in het verslag zou worden opgenomen.

R. A 4917.

Zie :

Gedr. St. van de Senaat :

9 (Zitting 1954-1955) : Wetsvoorstel.

Le commentaire est le suivant :

« Tous les citoyens étant aujourd'hui égaux aux yeux de la loi, il ne peut plus être fait entre eux aucune distinction d'opinions religieuses, philosophiques, politiques; ils sont tous, moyennant de réunir les conditions communes prescrites, indistinctement admissibles aux places, dignités et fonctions, ainsi qu'à la jouissance et à l'exercice des droits publics, civiques et privés ».

Ce commissaire ajoute que les diplômes délivrés par les écoles normales reconnues par l'Etat ont tous la même valeur et que les porteurs de ces diplômes sont, tous indistinctement, admissibles aux emplois d'instituteurs, quelles que soient leurs opinions religieuses, philosophiques ou politiques.

A ces considérations, un autre commissaire répond de la façon suivante :

Il ne peut pourtant être contesté que l'Etat au même titre qu'il a le droit d'exiger la connaissance de certaines matières, a aussi celui d'établir certains critères que requièrent l'objectivité et la neutralité de son enseignement. La véritable portée de l'article 6 de la Constitution, c'est l'abolition des distinctions d'ordres et de classes, c'est de proclamer que les Belges sont soumis aux mêmes lois.

Il ne s'agit pas ici de rechercher si des établissements scolaires sont considérés à égalité vis-à-vis de la loi. Il s'agit de rechercher si des individus sont traités à égalité lorsqu'ils remplissent les mêmes conditions d'aptitude.

Orban enseigne d'ailleurs que : « L'égalité est respectée, quand, sous les mêmes conditions, les citoyens de toutes les classes et de toutes les catégories sont régis par les mêmes dispositions légales. »

De plus, l'Etat a le droit d'exiger que les maîtres recrutés par les pouvoirs publics soient capables de dispenser l'enseignement volontairement objectif et indépendant de toute idéologie qui doit rester celui des écoles des pouvoirs publics. L'Etat a le droit de penser que seuls sont capables de respecter cette règle d'objectivité, ceux-là qui sortent des écoles où elle a été respectée.

Examinant les répercussions de la proposition, certains commissaires estiment que celle-ci peut ouvrir la voie à la paix scolaire. Des « modus vivendi » sont intervenus dans certaines communes. Dans d'autres, très importantes, les mandataires communaux qui appartiennent à l'opinion représentée par la minorité de votre Commission, acceptent sans protester le système préconisé par la proposition actuelle. La généralisation de ce système peut aider à l'apaisement.

Ce n'est pas l'avis de ceux des commissaires qui reconnaissent les situations existantes comme des situations de fait, mais se refusent à imposer aux communes une obligation en ce sens.

Au sujet du caractère constitutionnel de la proposition, votre Commission a décidé lors de

Deze commentaar luidt :

« Daar alle burgers thans gelijk zijn voor de wet, mag tussen hen geen onderscheid meer worden gemaakt naar godsdienstige, wijsgerige of politieke overtuiging; zij hebben allen, mits zij de gestelde gemeenschappelijke voorwaarden vervullen, zonder onderscheid toegang tot de betrekkingen, waardigheden en ambten, alsmede tot het genot en de uitoefening van de publieke, burgerlijke en private rechten. »

Het lid voegt hieraan toe dat de diploma's, die de door de Staat erkende normaalscholen uitreiken, alle dezelfde waarde bezitten en dat de houders van deze diploma's, allen zonder onderscheid, toegang hebben tot de betrekkingen van onderwijzer, ongeacht hun godsdienstige, wijsgerige of politieke overtuiging.

Op deze overwegingen antwoordt een ander lid :

Het is echter niet betwistbaar dat, zoals de Staat het recht heeft de kennis van sommige vakken te eisen, hij ook sommige criteria kan vaststellen die door de objectiviteit en de neutraliteit van zijn onderwijs worden gevegd. De werkelijke betekenis van artikel 6 van de Grondwet is de afschaffing van het onderscheid van standen en klassen, de proclamatie dat de Belgen aan dezelfde wetten zijn onderworpen.

Er behoeft hier niet te worden onderzocht of de scholen door de wet op een voet van gelijkheid worden geplaatst. Nagegaan moet worden of de individuen gelijk worden behandeld wanneer zij aan dezelfde eisen van bekwaamheid voldoen.

Orban leert trouwens dat « De gelijkheid wordt geëerbiedigd wanneer de burgers van alle klassen en alle categorieën, onder dezelfde voorwaarden door dezelfde wettelijke bepalingen worden beheerst. »

Bovendien heeft de Staat het recht te eisen dat de door de openbare besturen aangeworven meesters bekwaam zijn om het gewild objectief en van elke ideologie los staand onderwijs te verstrekken, dat de scholen van de openbare besturen moeten blijven geven. De Staat heeft het recht te denken dat alleen zij bekwaam zijn deze objectiviteitsregel op te volgen, die voortkomen uit de scholen waar deze regel wordt geëerbiedigd.

Met betrekking tot de weerslag van het voorstel, waren sommige leden van mening dat het de weg naar de schoolvrede kan openen. In sommige gemeenten werd een « modus vivendi » afgesloten. In andere, zeer belangrijke gemeenten, nemen de gemeentemandatarissen, die tot dezelfde richting behoren als de minderheid van uw Commissie, zonder protest het systeem van het voorstel aan. De veralgemeende toepassing van deze regeling kan de ontspanning bevorderen.

Dit is niet de mening van de leden die de bestaande toestanden als feitelijke toestanden erkennen, maar weigeren aan de gemeenten een verplichting in dit zin op te leggen.

Betreffende de grondwettelijkheid van het voorstel, heeft uw Commissie in haar tweede vergadering

sa deuxième réunion, de demander l'avis de la Commission de la Justice.

Un membre ayant introduit un amendement qui tend à insérer les mots « par priorité », la Commission décide que c'est le texte ainsi amendé qui sera soumis à la Commission de la Justice.

L'avis donné par cette commission est reproduit à la suite du présent rapport ainsi que deux notes de la minorité.

* *

Mise en possession de ces avis et notes, votre Commission a repris l'examen de la proposition et décide d'adopter comme base de discussion le texte amendé. Préalablement, certains membres désireraient connaître l'avis du Chef du Département. Ils voudraient être mis au courant des intentions du Gouvernement en cette matière. La Commission, pourtant, se rallie à l'avis de ceux qui pensent que la proposition, d'initiative parlementaire, doit suivre son cours normal. Le Ministre pourra s'exprimer en séance publique.

Un autre membre estime que le texte amendé constitue une toute nouvelle proposition. Ce commissaire se réserve d'en faire la remarque au Président du Sénat.

Un commissaire fait alors un long exposé. Pour les catholiques, dit-il, la religion ne se limite pas au culte. La religion constitue en outre une conception particulière de la vie, aussi bien privée que publique.

C'est pourquoi un grand nombre de croyants de ce pays désirent un enseignement répondant à cette conception.

Ce commissaire s'attache particulièrement à l'examen critique d'un passage de l'avis de la Commission de la Justice, passage où le rapporteur écrit :

« Selon celui-ci (le P.S.C.), l'école publique ne répond pas aux exigences du sentiment religieux; l'enseignement tout entier doit baigner dans une atmosphère religieuse, pour que l'enfant en soit imprégné. Un diplôme de l'enseignement public, qui n'a pas subi cette empreinte, est donc inapte à créer ce climat nécessaire, et incapable d'enseigner dans une école confessionnelle. »

Ce commissaire est d'accord sur l'idée développée dans la première phrase. L'idée qui trouve son expression dans la seconde est, dit-il, contraire à l'esprit qui nous anime. La direction des écoles libres ne fait preuve d'aucune exclusive dans le recrutement de son personnel; parmi celui-ci figurent des anciens élèves des écoles officielles. Il est demandé aux membres du personnel des écoles libres de rester fidèles à l'esprit du contrat qui les lie aux directions d'écoles et de témoigner dans l'accomplissement de leurs fonctions de « l'honnêteté » intellectuelle nécessaire.

beslist, het advies van de Commissie van Justitie in te winnen.

Nadat een lid een amendement had ingediend om de woorden « bij voorrang » in te voegen, beslist de Commissie de aldus gewijzigde tekst aan de Commissie van Justitie voor te leggen.

Het advies van deze Commissie en de twee minderheidsnota's zijn achter aan dit verslag afgedrukt.

* *

In het bezit van deze adviezen en nota's, hervatte uw Commissie het onderzoek van het voorstel en besliste zij de geamendeerde tekst als grondslag van de bespreking te nemen. Sommige leden verlangden vooraf het advies van het Hoofd van het Departement te kennen. Zij wensten op de hoogte te worden gebracht van de plannen van de Regering op dit gebied. De Commissie trad evenwel de mening bij van hen die van oordeel waren dat het initiatiefvoorstel zijn normaal verloop moest hebben. De Minister zal zijn standpunt ter openbare vergadering kunnen bepalen.

Een ander lid is van gevoelen dat de gewijzigde tekst een geheel nieuw voorstel is. Hij behoudt zich het recht voor, zulks aan de Voorzitter van de Senaat te doen opmerken.

Een lid geeft vervolgens een omstandige uiteenzetting. Voor de katholieken, aldus dit lid, beperkt de godsdienst zich niet tot de eredienst. De godsdienst is bovendien een bijzondere, zowel private als openbare, levensbeschouwing.

Daarom verlangen een groot aantal gelovigen van dit land een onderwijs dat aan die levensbeschouwing beantwoordt.

Dit commissielid wijdt in 't bijzonder een kritisch onderzoek aan een passus uit het advies van de Commissie van Justitie, waar de verslaggever schrijft :

« Volgens deze (de C.V.P.) voldoet de openbare school niet aan de eisen van het godsdienstig gevoelen; het gehele onderwijs moet baden in een godsdienstige atmosfeer, zodat het kind daarvan volledig doordrongen wordt. Een gediplomeerde van het openbaar onderwijs, die deze opleiding niet heeft gekregen, is dus ongeschikt om dit onmisbaar klimaat tot stand te brengen en onbekwaam om in een confessionele school te onderwijzen. »

Het commissielid is het eens met de opvatting die in de eerste zin is neergelegd, maar de opvatting die in de tweede zin tot uiting komt, is, zegt hij, strijdig met de geest welke ons bezielt. De directie van de vrije scholen sluit niemand uit bij de aanstelling van haar personeel; hieronder komen ook oudleerlingen van officiële scholen voor. Van de personeelsleden der vrije scholen wordt gevraagd dat zij trouw zouden blijven aan de geest van hun contract met de schoolbesturen en dat zij bij de uitoefening van hun ambt de vereiste intellectuele « eerlijkheid » aan de dag zouden leggen.

Les diplômes d'écoles officielles en sont reconnus capables puisque certains d'entre eux exercent leurs fonctions dans l'enseignement libre.

Ce qui est vrai pour les diplômés de l'enseignement public l'est aussi pour ceux de l'enseignement libre. Ces derniers sont capables de rester fidèles à l'esprit du contrat qui les lie à l'enseignement organisé par un pouvoir public et de ne pas considérer l'école publique où ils enseignent comme une école confessionnelle. En bref, pour ce commissaire ce qui importe c'est « l'honnêteté » personnelle des enseignants et non l'origine du diplôme.

L'auteur de la proposition déclare que les faits autant que les principes, plus que ceux-ci, même, ont leur importance.

En se basant sur les faits, il constate qu'il n'y a aucune commune mesure entre le nombre de diplômés de l'enseignement public fonctionnant dans les écoles catholiques et le nombre de diplômés des écoles catholiques en fonction dans l'enseignement des pouvoirs publics.

Ceux-ci sont très nombreux, ils représentent une proportion très importante de l'ensemble du personnel; ceux-là ne sont que l'exception.

Il est normal, disent les commissaires de la minorité, qu'il en soit ainsi. L'école confessionnelle a des besoins spéciaux, une atmosphère particulière, elle est créée et organisée dans un but bien déterminé. Il est souhaitable et nécessaire qu'elle recrute son personnel avec une rigueur particulière et il est normal qu'elle trouve ce personnel de préférence et presque exclusivement parmi les diplômés des écoles confessionnelles. L'école de l'Etat, disent les mêmes commissaires, ou toute autre école des pouvoirs publics, doit respecter toutes les opinions, y compris les opinions religieuses, elle doit convenir à des enfants dont les parents ont des convictions diverses; elle ne peut faire preuve en aucune manière que ce soit d'un quelconque esprit d'intolérance que nous ne pourrions admettre. Or c'est, pour elle, faire preuve d'intolérance que de ne nommer que des instituteurs d'écoles officielles.

Il importe de faire remarquer, estime la majorité de votre Commission, que ces derniers instituteurs appartiennent à toutes les opinions, et que les catholiques n'y sont pas les moins nombreux. Votre Commission pense pour sa majorité que les parents qui choisissent pour leurs enfants une école communale ont le droit d'y trouver un enseignement qui réponde à leur désir : un enseignement neutre, respectueux des opinions de tous, dépourvu d'esprit partisan. Cet enseignement, pour être tel, doit être fait par des maîtres qui ont eux-mêmes reçu leur formation dans une école normale organisée par les pouvoirs publics.

Dans de nombreuses régions du pays, les parents ont le choix entre une école confessionnelle et une école communale où fonctionnent des instituteurs diplômés de l'enseignement normal libre et qui est, elle-même, une école confessionnelle déguisée. Pour porter remède à cette situation et permettre au libre choix du chef de famille de s'exercer dans

De gediplomeerden van de officiële scholen worden daartoe geschikt geacht, aangezien sommigen onder hen in het vrij onderwijs staan.

Wat waar is voor de gediplomeerden van het openbaar onderwijs is ook waar voor die van het vrij onderwijs. Dezen zijn in staat de geest van het contract, dat hen aan het openbaar onderwijs verbindt, trouw na te leven en de openbare school waar zij onderwijzen niet als een confessionele school te beschouwen. Kortom, wat dit commissielid het belangrijkste acht, is de persoonlijke « eerlijkheid » van de onderwijzers, niet de herkomst van hun diploma.

De indiener verklaart, dat de feiten even belangrijk, zoniet belangrijker zijn dan de principes.

Op grond van de feiten, stelt hij vast dat er geen vergelijking mogelijk is tussen het aantal gediplomeerden van het openbaar onderwijs, die in de katholieke scholen les geven en het aantal gediplomeerden van de katholieke scholen, die in het onderwijs van de openbare besturen werkzaam zijn.

Dezen zijn zeer talrijk en vertegenwoordigen een zeer belangrijke fractie van het personeel, terwijl genen slechts een uitzondering vormen.

Dat is normaal, verklaren de commissieleden van de minderheid. De confessionele school heeft speciale behoeften, er heerst een bijzondere atmosfeer, zij is in het leven geroepen en ingericht met een wel bepaald doel. Het is wenselijk en noodzakelijk dat zij haar personeel streng schift en het is normaal dat zij dit personeel bij voorkeur en nagenoeg uitsluitend vindt onder de gediplomeerden van de confessionele scholen. De Staatsschool, aldus diezelfde commissieleden, of enige andere school van de openbare besturen, moet alle meningen eerbiedigen, met inbegrip van de godsdienstige, zij moet passen voor kinderen wier ouders een verschillende overtuiging hebben en ze mag op generlei wijze blijk geven van een onverdraagzaamheid, die wij niet zouden kunnen aanvaarden. Welnu, het ware een blijk van onverdraagzaamheid, indien zij slechts onderwijzers van de officiële scholen zou benoemen.

Volgens de meerderheid van uw Commissie, valt op te merken dat laatstgenoemde onderwijzers tot alle opinies behoren en dat het aantal katholieken niet het kleinste is. De meerderheid van uw Commissie is van oordeel, dat de ouders, die voor hun kinderen een gemeenteschool kiezen, het recht hebben er een onderwijs te vinden dat aan hun wensen tegemoetkomt : een neutraal onderwijs dat ieders overtuiging eerbiedigt en vrij is van partijdigheid. Om aan die eisen te voldoen moet dat onderwijs verstrekt worden door meesters, die zelf gevormd zijn in een door de openbare besturen georganiseerde normalschool.

In vele streken van het land hebben de ouders de keuze tussen een confessionele school, eensdeels, en een gemeenteschool, anderdeels, waarvan de onderwijzers een diploma van het vrij normaal-onderwijs bezitten en die dus zelf een vermomde confessionele school is. Om die toestand te verhelpen en de vrije keuze van het gezinshoofd

la pratique, votre Commission pense que, par priorité, les instituteurs des écoles communales devraient être choisis parmi les diplômés des écoles normales officielles.

* * *

Comme il a déjà été dit, c'est l'amendement proposé par M. Henskens et consorts qui sert de base à la discussion.

Cet amendement comprend 7 alinéas. Le premier alinéa reproduit textuellement l'article 24 actuel. Les alinéas 2 et 3 sont nouveaux, le premier de ceux-ci introduit la notion de priorité. Les alinéas suivants sont inspirés par la loi de 1919 accordant certaines priorités aux anciens combattants.

A cet amendement, un membre de la Commission a déposé des sous-amendements.

L'auteur de ces sous-amendements a déclaré que la minorité reste en principe opposée à la proposition. Pour en atténuer la portée, elle voudrait qu'il soit donné aux communes le droit de nommer, dans une proportion équitable, les diplômés des deux réseaux d'enseignement. C'est pourquoi elle propose de remplacer les mots « par priorité » par les mots « de préférence, et ce compte tenu d'une proportion globalement équitable entre les catégories mentionnées à l'alinéa premier ».

Le second sous-amendement tend à supprimer au deuxième alinéa les mots « après avoir passé les deux dernières années d'étude dans une école officielle ».

La limitation proposée, déclare l'auteur de ce sous-amendement élimine pratiquement le Jury central et elle est contraire aux traditions en vigueur en la matière.

Les autres sous-amendements tendent à supprimer les alinéas qui garantissent l'exercice du droit de priorité. La minorité considère que le droit de priorité limite la liberté qui doit présider aux nominations.

Après ces déclarations, les commissaires de la minorité ont quitté la séance et n'ont pas pris part au vote.

Mis aux voix, les sous-amendements sont rejetés à l'unanimité des membres présents. Un commissaire avait fait remarquer qu'il ne s'agissait pas d'éloigner qu'il que ce soit de l'examen du Jury central, mais qu'en cas de nomination, la priorité serait donnée à un candidat porteur du diplôme requis obtenu par lui devant le Jury central, après avoir passé les deux dernières années d'étude dans une école officielle.

L'amendement proposé par M. Henskens et consorts est adopté à l'unanimité. Il devient le texte proposé par votre Commission.

Le présent rapport est adopté à l'unanimité.

Le Rapporteur,
H. VANDERMEULEN.

Le Président,
E. MISSIAEN

practisch mogelijk te maken, is uw Commissie van mening dat de onderwijzers van de gemeentescholen bij voorrang gekozen moeten worden onder de gediplomeerden van de officiële normaalscholen.

* * *

Zoals reeds gezegd, wordt het amendement van de h. Henskens c. s. tot grondslag genomen voor de bespreking.

Dit amendement bestaat uit 7 leden. Lid 1 is de woordelijke weergave van het huidige artikel 24. De leden 2 en 3 zijn nieuw, het eerste voert het begrip voorrang in. De volgende leden gaan uit van de wet van 1919, die aan de oudstrijders bepaalde prioriteiten toekent.

Op dit amendement heeft een commissielid subamendementen ingediend.

De indiener van deze subamendementen heeft verklaard dat de minderheid principieel tegen het voorstel gekant blijft. Om de draagwijdte er van te beperken, wenst zij dat de gemeenten het recht zouden krijgen, om gediplomeerden van beide onderwijsnetten te benoemen volgens een billijke verhouding. Derhalve stelt zij voor, de woorden « bij voorrang » te vervangen door « bij voorkeur, met inachtneming van een in globo billijke verhouding tussen de categorieën vermeld in lid 1 ».

Het tweede subamendement strekt er toe, in lid 2 de volgende woorden te schrappen : « na de laatste twee studie jaren aan een officiële school te hebben gestudeerd ».

De indiener van dit subamendement verklaart dat de voorgestelde beperking de Centrale Examencommissie praktisch uitschakelt en tegen de traditie indruist.

De andere subamendementen strekken tot opheffing van de leden, die de uitoefening van het prioriteitsrecht waarborgen. De minderheid is van oordeel dat het prioriteitsrecht de vereiste vrijheid van benoeming beperkt.

Na deze verklaringen verlieten de Commissieleden van de minderheid de vergadering en namen geen deel aan de stemming.

De subamendementen werden door de aanwezige leden eenparig verworpen. Een commissielid had opgemerkt dat het er niet om ging, wie ook uit te sluiten van het examen voor de Centrale commissie, maar dat, in geval van benoeming, de voorrang zou worden gegeven aan een kandidaat die het vereiste diploma vóór de Centrale Examencommissie heeft behaald, na de laatste twee jaren aan een officiële school te hebben gestudeerd.

Het amendement van de h. Henskens c.s. is eenstemmig aangenomen. Het wordt de door uw Commissie voorgestelde tekst.

Dit verslag is eenparig goedgekeurd.

De Verslaggever,
H. VANDERMEULEN.

De Voorzitter,
E. MISSIAEN.

TEXTE PRÉSENTÉ
PAR LA COMMISSION.

ARTICLE UNIQUE.

Les instituteurs communaux sont choisis parmi les Belges par la naissance ou la naturalisation, porteurs de diplômes d'instituteur primaire, sortis d'une école normale, publique ou inspectée, après en avoir suivi les cours pendant deux ans au moins; ils peuvent aussi être choisis parmi ceux qui ont subi avec succès l'examen d'instituteur devant un jury à organiser par le Gouvernement. Cet examen comprend deux épreuves qui doivent être subies à un an d'intervalle au moins et qui portent sur le programme complet des écoles normales de l'Etat.

Tout emploi dans une école primaire, gérée par un pouvoir public, est conféré, par priorité, à un candidat porteur du diplôme requis, obtenu par lui après deux années d'études au moins dans une école normale de l'Etat, provinciale ou communale, ou devant un jury central après avoir passé les deux dernières années d'études dans une école officielle.

Aucun examen complémentaire, non prévu par la loi, ne pourra porter atteinte au droit de priorité accordé par la présente loi.

Toute nomination à des fonctions d'instituteur communal doit être précédée d'un appel public aux candidats pendant un délai d'un mois au moins. Cet appel public devra être publié dans le *Moniteur Belge*.

Les résolutions portant nomination aux fonctions d'instituteur communal sont notifiées au gouverneur de la province dans les dix jours de leur date.

Le Roi peut, par un arrêté motivé, annuler les nominations faites en violation des prescriptions de la présente loi.

Le bénéficiaire du droit de priorité, qui aura été écarté de la nomination, peut introduire un recours au Roi. Ce recours devra être introduit dans les trente jours de la notification qui lui sera faite de cette décision.

La nomination devient définitive lorsqu'un arrêté d'annulation n'est pas intervenu dans les deux mois de la notification de la délibération au gouverneur de la province.

TEKST VOORGEDRAGEN
DOOR DE COMMISSIE.

ENIG ARTIKEL.

De gemeenteonderwijzers worden gekozen onder de Belgen van geboorte of door naturalisatie, houders van diploma's van lager onderwijzer, en die uit een openbare of geïnspecteerde normaalschool gekomen zijn, na er de leergangen ten minste twee jaren gevolgd te hebben; zij kunnen ook gekozen worden onder degenen, die vóór een examencommissie, aan te stellen door de Regering, het onderwijzersexamen met goed gevolg hebben afgelegd. Dit examen bestaat uit twee proeven, die met een tussentijd van ten minste één jaar moeten worden afgelegd en het volledig programma der Rijksnormaalscholen omvatten.

Elke betrekking aan een lagere school, die beheerd wordt door een openbaar bestuur, wordt, bij voorrang toegekend aan een candidaat die het vereiste diploma heeft behaald, na minstens twee jaar studie, aan een Rijks-, provinciale of gemeentelijke normaalschool, of voor een centrale examencommissie, na de laatste twee studiejaren aan een officiële school te hebben gestudeerd.

Geen enkel aanvullend, niet wettelijk vereist examen kan afbreuk doen aan het recht op voorrang dat bij deze wet wordt toegekend.

Elke benoeming tot het ambt van gemeenteonderwijzer moet voorafgegaan worden door een openbare oproep tot de kandidaten gedurende een termijn van ten minste één maand. Die openbare oproep moet in het *Belgisch Staatsblad* worden bekendgemaakt.

De beslissingen houdende benoeming tot het ambt van gemeenteonderwijzer worden aan de gouverneur van de provincie betekend binnen tien dagen na hun datum.

De Koning kan, bij met redenen omkleed besluit, de benoemingen vernietigen die geschied zijn met overtreding van deze wet.

Voor hem die, prioriteitsrecht bezittende, bij de benoeming wordt geweerd, staat beroep open bij de Koning. Dit beroep moet ingesteld worden binnen dertig dagen na de betekening die hem van deze beslissing wordt gedaan.

De benoeming wordt vast wanneer geen vernietigingsbesluit is getroffen binnen twee maanden na de betekening van de beslissing aan de gouverneur van de provincie.

ANNEXE I.

Avis
de la Commission de la Justice.

1. La Commission de l'Instruction Publique, saisie de la proposition de loi dite « Missiaen », modifiant l'article 24 de la loi organique de l'enseignement primaire, s'est heurtée à une exception d'inconstitutionnalité soulevée par certains de ses membres. Elle a décidé de demander l'avis de la Commission de la Justice. Cet avis fait l'objet du présent rapport.

La proposition Missiaen tend à réserver les fonctions d'instituteur communal à ceux qui sont porteurs du diplôme d'instituteur primaire, sortis d'une école normale organisée et gérée par un pouvoir public, à l'exclusion de ceux qui ont reçu leur diplôme d'une autre école.

Cette proposition a fait l'objet d'un amendement tendant à transformer l'exclusivité ainsi créée en une simple priorité. Un sous-amendement a été introduit par les membres de la Commission de l'Instruction Publique qui ont soulevé l'exception d'inconstitutionnalité; il vise à amenuiser la portée de la priorité.

Le moyen d'inconstitutionnalité invoque les articles 6 et 14 de la Constitution.

Article 6 de la Constitution :

« Il n'y a dans l'Etat aucune distinction d'ordres.

» Les Belges sont égaux devant la loi; seuls ils sont admissibles aux emplois civils et militaires, sauf les exceptions qui peuvent être établies par une loi pour des cas particuliers. »

Article 14 de la Constitution :

« La liberté des cultes, celle de leur exercice public, ainsi que la liberté de manifester ses opinions en toute matière sont garanties, sauf la répression des délits commis à l'occasion de l'usage de ces libertés. »

2. Au sein de la Commission, ce moyen a été développé par M. Kluyskens, dans les termes d'une note ci-annexée (voir annexe II du présent rapport).

3. Cette note reconnaît *la distinction classique, entre l'aptitude égale de tous les Belges à accéder aux emplois publics et la capacité de les exercer*, qui peut être subordonnée à des conditions. Elle affirme que parmi ces conditions, il n'en peut exister, qui exige-

BIJLAGE I.

Advies
van de Commissie van Justitie.

1. De Commissie van Openbaar Onderwijs, belast met het onderzoek van het zg. wetsvoorstel « Missiaen » tot wijziging van artikel 24 der wet tot regeling van het lager onderwijs, stuitte op een exceptie van ongrondwettelijkheid welke door sommige leden werd opgeworpen. Zij besloot het advies van de Commissie van Justitie te vragen. Dat advies is weergegeven in onderhavig verslag.

Het voorstel Missiaen wil de ambten van gemeenteteonderwijzer uitsluitend toekennen aan de houders van het diploma van lager onderwijzer, die uit een door een openbaar bestuur ingerichte en beheerde normaalschool gekomen zijn, met uitsluiting van hen die hun diploma in een andere school hebben verkregen.

Op dit voorstel werd een amendement ingediend om de aldus tot stand gebrachte exclusiviteit te veranderen in een eenvoudige voorrang. Een sub-amendement werd ingediend door de leden van de Commissie van Openbaar Onderwijs die de exceptie van ongrondwettelijkheid hadden opgeworpen; het wil de draagwijdte van de voorrang beperken.

Het middel van ongrondwettelijkheid steunt op de artikelen 6 en 14 van de Grondwet.

Artikel 6 van de Grondwet :

« Er is geen onderscheid van standen in den Staat.

» De Belgen zijn gelijk voor de wet; zij alleen kunnen tot de burgerlijke en militaire bedieningen worden toegelaten, behoudens de uitzonderingen die, voor bijzondere gevallen, door een wet kunnen ingevoerd worden. »

Artikel 14 van de Grondwet :

« De vrijheid van eredienst, de vrije openbare uitoefening er van, alsmede de vrijheid om zijn meening op elk gebied te uiten, zijn gewaarborgd, behoudens de vervolging van de misdrijven begaan ter gelegenheid van het gebruik maken van die vrijheden. »

2. In de Commissie werd dit middel ontwikkeld door de h. Kluyskens in de bewoordingen van de hierbijgevoegde nota (zie bijlage II van dit verslag).

3. Deze nota erkent *het klassiek onderscheid tussen de gelijke geschiktheid van alle Belgen om tot de openbare ambten te worden toegelaten en de bekwaamheid om deze uit te oefenen*, welke afhankelijk kan zijn van sommige voorwaarden. Zij bevestigt

raient l'appartenance ou la non-appartenance à telle confession ou à tel parti politique. Elle déduit de ce postulat que la proposition est inconstitutionnelle.

Sur ce postulat, tous les membres de la Commission sont d'accord, les distinctions d'ordres, de races, de religions, d'opinions étant abolies; mais dans l'opinion de la majorité, c'est dénaturer, en fait, la proposition, que de lui faire dire qu'elle exige, des futurs instituteurs communaux, qu'ils n'appartiennent pas à une confession déterminée.

C'est ce que souligne M. le Président de la Commission, en rappelant que des écoles officielles sortent des instituteurs de toutes religions, de toutes philosophies et de toutes opinions politiques. La proposition ne se préoccupe nullement de l'idéologie propre de l'instituteur primaire; elle s'inquiète uniquement du point de savoir s'il est diplômé par une école normale gérée par un pouvoir public.

Elle s'inspire d'une notion qui a été mise en évidence par le P.S.C. Selon celui-ci, l'école publique ne répond pas aux exigences du sentiment religieux; l'enseignement tout entier doit baigner dans une atmosphère religieuse, pour que l'enfant en soit complètement imprégné. Un diplômé de l'enseignement public, qui n'a pas subi cette empreinte, est donc inapte à créer ce climat nécessaire et incapable d'enseigner dans une école confessionnelle.

Par voie de réciprocité, la proposition litigieuse tend à écarter de l'enseignement officiel, des instituteurs qui, marqués par leur formation et persuadés de détenir l'unique vérité, sont incapables de suivre la règle d'objectivité, édictée par l'article 21 de la loi sur l'enseignement primaire. Le grand principe de l'école officielle, c'est le respect de la liberté d'opinion. Elle est fréquentée par des enfants venus de tous les horizons de la pensée et issus de milieux différents. Rien ne peut être entrepris par l'instituteur pour influencer les convictions religieuses inculquées par les parents à leurs enfants. Tout au long de leur scolarité, les enfants gardent intactes leurs croyances.

L'enseignement de l'Etat est neutre et indépendant d'une philosophie déterminée. L'Etat a donc le droit d'exiger que les maîtres recrutés par les pouvoirs publics soient capables de dispenser un tel enseignement. Il a le droit de penser que seuls sont capables de respecter cette règle, ceux-là qui sortent des écoles où elle a été respectée, de même que ceux qui imprègnent l'enseignement d'un esprit religieux, ont le droit de choisir les maîtres parmi ceux qui ont été formés à cette discipline. Il ne s'agit pas d'opinions, mais de formation et de discipline intellectuelle. Il ne peut être contesté que l'Etat a le droit d'exiger la connaissance de certaines matières; il a aussi le droit d'établir certains critères de capacité,

dat het al dan niet behoren tot een bepaalde godsdienstige gezindte of tot een bepaalde politieke partij niet als een van die voorwaarden kan gelden. Uit dit postulaat leidt zij af dat het voorstel ongrondwettelijk is.

Over dit postulaat zijn alle commissieleden het eens, aangezien het onderscheid van standen, rassen, godsdiensten en opvattingen is afgeschaft. Maar naar de opvatting van de meerderheid wordt het voorstel in een verkeerd daglicht gesteld, indien men het uitlegt alsof het van de toekomstige gemeenteonderwijzers zou eisen dat zij niet tot een bepaalde godsdienstige gezindte behoren.

Dit werd onderstreept door de Voorzitter van de Commissie, die er aan herinnerde dat er onderwijzers van alle godsdienstige gezindten, levensbeschouwingen en politieke opvattingen uit de officiële scholen komen. Het voorstel laat zich in genen dele in met de persoonlijke ideologie van de lagere onderwijzer. Het wil enkel weten of hij gediplomeerd is door een normaalschool welke door een openbaar bestuur wordt beheerd.

Het is ingegeven door een begrip dat de C.V.P. heeft naar voren gebracht. Volgens deze beantwoordt de openbare school niet aan de eisen van het godsdienstig gevoelen; het gehele onderwijs moet baden in een godsdienstige atmosfeer, zodat het kind daarvan volledig doordrongen wordt. Een gediplomeerde, van het openbaar onderwijs, die deze opleiding niet heeft gekregen, is dus ongeschikt om dit onmisbaar klimaat tot stand te brengen en onbekwaam om in een confessionele school te onderwijzen.

Omgekeerd nu wil het onderwerpelijk voorstel uit het officieel onderwijs die onderwijzers weren die, door het kenmerk van hun vorming en door hun overtuiging dat zij de uitsluitende waarheid bezitten, onbekwaam zijn om de regel van de objectiviteit, die voorgeschreven is bij artikel 21 van de wet op het lager onderwijs, toe te passen. Het grote beginsel van de officiële school is de eerbiediging van de vrijheid van mening. Zij wordt bezocht door kinderen met de meest uiteenlopende opvattingen en uit zeer verschillende kringen. Niets mag door de onderwijzer worden ondernomen om de godsdienstige overtuigingen die door de ouders in hun kinderen werden ingeprent, te beïnvloeden. Gedurende al de tijd van hun leerplicht bewaren de kinderen hun meningen onaangetast.

Het Rijksonderwijs is neutraal en staat onafhankelijk van een bepaalde filosofie. De Staat heeft dus het recht te eisen dat de door de openbare besturen aangeworven meesters bekwaam zouden zijn om zulk een onderwijs te geven. Hij heeft het recht te menen dat alleen zij bekwaam zijn om die regel te eerbiedigen, die komen uit scholen waar deze geëerbiedigd werd, evenzeer als degenen die het onderwijs in een godsdienstige geest drenken, het recht hebben de meesters te kiezen onder hen die in die geest zijn opgeleid. Het gaat hier niet om opvattingen, doch om een verstandelijke vorming en leermethode. Het is onbetwistbaar dat de Staat het recht heeft de kennis van zekere leerstoffen te eisen; hij heeft tevens het recht

quant à l'objectivité et la neutralité requises dans son enseignement.

Dans ses écoles, le cours de religion est obligatoire, sauf dispense. Les enfants catholiques sortis de ces écoles normales restent catholiques. Ayant reçu la formation scolaire respectueuse de la liberté de la pensée, ils répondront aux conditions d'idoneité, requises par la proposition Missiaen.

4. Il convient aussi de rechercher *la véritable portée de l'article 6 de la Constitution.*

Dans cet article 6, plus que dans tout autre, apparaît le processus de la pensée révolutionnaire, qui va toujours du concret à l'abstrait.

La loi fondamentale de 1815 avait rétabli la distinction féodale des trois ordres, l'ordre des Nobles ou corps équestre, l'ordre des Villes et l'ordre des Campagnes. C'est pourquoi l'article 6 commence par prescrire l'abolition de ces trois ordres. Vient ensuite l'affirmation du principe de l'égalité. Elle est suivie immédiatement d'un autre rappel historique. Les Hollandais s'étaient emparés des hautes fonctions publiques. L'article 6 déclare que seuls les Belges sont admissibles aux emplois publics et militaires.

Le caractère apparent de ces deux sources historiques est tel que, dans son « *Traité de Droit Public* », M. Paul ERRERA, au paragraphe 39, a pu écrire : « L'esprit positif de nos hommes de 1830 devait les empêcher de toute proclamation chimérique d'égalité; s'ils s'en occupent dans la Constitution, c'est uniquement pour réagir contre certains abus antérieurs, contre certaines règles de droit, justifiables sous l'Ancien Régime, mais qui ne l'étaient plus désormais ».

Il cite alors des exemples où la Constitution elle-même reconnaît des inégalités politiques : le privilège du cens (art. 47 ancien), la pluralité des votes, les conditions d'éligibilité au Sénat (art. 47 et 56 nouveaux).

Dans son « *Dictionnaire de Droit Administratif* », GIRON écrit : « Les Belges sont égaux devant la loi; ils ne jouissent pas tous des mêmes droits, mais ils peuvent tous réclamer les mêmes garanties, lorsqu'ils remplissent les conditions requises par les lois ». Sous les mots « emplois publics » du même dictionnaire administratif, Giron enseigne : « Ce texte ne dit pas que les Belges sont également admissibles aux emplois, ce qui serait une utopie irréalisable. La loi peut établir des conditions d'idoneité pour l'électorat, pour l'éligibilité et généralement pour toutes les fonctions publiques ». THONISSEN, sous l'article 6 est dans le même sens; ORBAN, page 121, n° 52, enseigne que : « L'égalité est respectée, quand, sous les mêmes conditions, les citoyens de toutes les classes et de toutes les catégories sont régis par les mêmes dispositions légales ».

sommige bekwaamheidscriteria inzake de in zijn onderwijs vereiste objectiviteit en neutraliteit vast te stellen.

In zijn scholen is de godsdienstleergang verplicht, behoudens vrijstelling. De katholieke kinderen die uit die normaalscholen komen, blijven katholiek. Zij ontvangen een godsdienstige vorming die de vrijheid van gedachte eerbiedigt, en zullen aldus voldoen aan de geschiktheidsvoorwaarden die gesteld zijn in het voorstel Missiaen.

4. Het komt er eveneens op aan *de werkelijke draagwijdte van artikel 6 van de Grondwet* na te gaan.

In dit artikel 6 treedt, meer dan in elk ander, de gang van de revolutionaire gedachte, die altijd van het concrete naar het abstracte gaat, aan de dag.

De Grondwet van 1815 had het feodale onderscheid van de drie standen, nl. de Edelen of Ridderschappen, de Steden en de Landelijke Stand, opnieuw ingevoerd. Daarom begint artikel 6 met de bepaling dat die drie standen afgeschaft zijn. Vervolgens komt de bevestiging van het beginsel van de gelijkheid. Onmiddellijk daarop volgt een verwijzing naar het verleden. De Hollanders hadden zich van alle hoge openbare ambten meester gemaakt. Artikel 6 verklaart dat alleen de Belgen tot de burgerlijke en militaire bedieningen toegelaten kunnen worden.

Het karakter van die twee historische bronnen is zo klaarblijkelijk dat de h. Paul ERRERA, in paragraaf 39 van zijn « *Traité de Droit Public* », heeft kunnen schrijven : « De positieve geest van onze mannen van 1830 moest hen van elke hersenschimmige verklaring van gelijkheid afwenden; dat zij er zich in de Grondwet mede bezighouden is uitsluitend om op te komen tegen sommige vroegere misbruiken, tegen sommige rechtsregelen, die wel onder het « Ancien Régime », maar voortaan niet meer te verantwoorden waren. »

Hij geeft vervolgens voorbeelden waarin de Grondwet zelf de politieke ongelijkheden erkent : het voorrecht op grond van de belasting (art. 47 oud), het meervoudig stemrecht, de voorwaarden van verkiesbaarheid voor de Senaat (art. 47 en 56 nieuw).

In zijn « *Dictionnaire de Droit Administratif* » schrijft GIRON : « De Belgen zijn gelijk voor de wet; zij hebben niet allen dezelfde rechten, maar zij kunnen allen dezelfde waarborgen opeisen, wanneer zij de door de wetten gestelde voorwaarden vervullen. » Op het trefwoord « emplois publics » van hetzelfde administratief woordenboek leert Giron : « Deze tekst zegt niet dat de Belgen gelijkelijk toelaatbaar zijn tot de bedieningen, wat een niet te verwezenlijken utopie zou zijn. De wet kan geschiktheidsvoorwaarden vaststellen voor het kiesrecht, voor de verkiesbaarheid en in het algemeen voor alle openbare bedieningen. » THONISSEN spreekt zich, onder artikel 6, in dezelfde zin uit; ORBAN leert, op bladzijde 121, n° 52 : « De gelijkheid is geëerbiedigd wanneer, onder dezelfde voorwaarden, de burgers van alle klassen en van alle categorieën onder dezelfde wetsbepalingen vallen. »

Enfin, M. WIGNY, dans son « *Traité de Droit Constitutionnel* », page 302, où il analyse le principe de l'égalité proclamée par la déclaration universelle des droits de l'O. N. U. écrit, à propos de la fonction publique, qu'on peut exiger que le candidat ait un certain âge, soit du sexe masculin, possède un diplôme déterminé, etc...

La véritable portée de l'article 6, c'est l'abolition des distinctions d'ordres et de classes, c'est l'affirmation que les Belges sont soumis aux mêmes lois, lesquelles s'appliquent à tous, quelle que soit leur naissance; les conditions d'accès à un emploi public étant déterminées, il faut, pour que l'égalité soit respectée, que chacun ait la possibilité de remplir ces conditions. Tel est le cas de l'espèce.

Il ne s'agit pas ici de l'égalité des établissements scolaires; elle ne résulte d'aucun texte constitutionnel. Il s'agit de rechercher si les citoyens sont traités également lorsqu'ils remplissent les mêmes conditions imparties par la loi.

5. Bien plus, ce serait porter atteinte au principe constitutionnel de la liberté de l'enseignement que de dire que dans les établissements d'enseignement dirigés par des particuliers, ceux-ci ont le droit de choisir exclusivement les instituteurs sortis de ces établissements, mais que dans les écoles ouvertes par les pouvoirs publics, l'Etat n'est pas libre d'exercer ce même droit.

6. Que soit constitutionnel l'amendement qui tend à substituer la *priorité* à l'exclusivité et qui est subsidiaire à la proposition principale, cela ne fait aucun doute pour ceux qui pensent que cette dernière est elle-même constitutionnelle. Qui peut le plus, peut le moins! Les exemples de priorité foisonnent dans notre législation. Ils sont connus de tous.

7. Un membre de l'opposition a invoqué le *principe de l'autonomie communale*. Ce serait porter atteinte à ce principe que d'imposer une priorité. D'après lui, la proposition méconnaît une vérité de fait, à savoir que l'enseignement public est religieux dans la majorité des communes belges et que ces communes exigent un enseignement à base religieuse. Mais ce membre méconnaît la vérité légale de la neutralité obligatoire de l'enseignement public, et d'autre part, son argument est l'illustration la plus frappante du fait qu'un candidat instituteur qui fréquente l'école publique conserve intacte sa religion. Quant au principe de l'autonomie communale, il y est répondu que l'article 108 de la Constitution stipule en son alinéa premier que les institutions provinciales et communales sont réglées par des lois. La commune n'est d'ailleurs qu'un pouvoir public subordonné. Il y a une loi organique de l'enseignement primaire,

Ten slotte ontleedt de h. WIGNY, in zijn « *Traité de Droit Constitutionnel* », bladzijde 302, het begin van de gelijkheid, zoals deze is afgekondigd in de universele verklaring van de rechten van de mens van de O. V. V., en schrijft in verband met de openbare bediening, dat men kan eisen dat de kandidaat een zekere leeftijd heeft, van het mannelijk geslacht is, een bepaald diploma bezit, enz...

De werkelijke betekenis van artikel 6 is de afschaffing van het onderscheid naar stand en klasse de bevestiging dat de Belgen onderworpen zijn aan dezelfde wetten, die op allen van toepassing zijn ongeacht hun afkomst; zijn de toelatingsvoorwaarden tot de openbare bedieningen eenmaal vastgesteld dan moet, opdat de gelijkheid zou geëerbiedigd zijn, eenieder de mogelijkheid hebben die voorwaarden te vervullen. Dat is het geval dat ons hier bezighoudt.

Het betreft hier niet de gelijkheid van de onderwijsinstellingen; deze vloeit uit geen enkele grondwettelijke tekst voort. Het komt er op aan te onderzoeken of de burgers op gelijke wijze worden behandeld, wanneer zij dezelfde bij de wet gestelde voorwaarden vervullen.

5. Wat meer is, het ware een inbreuk op het grondwettelijk beginsel van de vrijheid van onderwijs te zeggen dat, in de onderwijsinstellingen beheerd door particulieren, deze laatsten het recht hebben uitsluitend onderwijzers te kiezen die uit deze instellingen voortkomen, maar dat in de door de openbare besturen ingerichte scholen, de Staat niet vrij is hetzelfde recht uit te oefenen.

6. De grondwettelijkheid van het amendement dat er toe strekt de exclusiviteit te vervangen door een *voorrang* en dat ter vervanging van het hoofdvorstel is ingediend, levert geen twijfel op voor degenen die denken dat het voorstel zelf grondwettelijk is. Wie het grotere kan, kan ook het kleinere! Voorbeelden van prioriteit komen overvloedig voor in onze wetgeving. Eenieder kent ze.

7. Een lid van de oppositie heeft *het beginsel van de gemeentelijke zelfstandigheid* aangevoerd. Men zou op dit beginsel inbreuk maken mocht er een voorrang opgelegd worden. Naar zijn mening miskent het voorstel een feitelijke waarheid, n.l. dat het openbaar onderwijs in de meeste Belgische gemeenten van godsdienstige aard is en dat die gemeenten een onderwijs op godsdienstige grondslag eisen. Maar dit lid houdt geen rekening met de wettelijke waarheid van de verplichte onzijdigheid van het openbaar onderwijs en, aan de andere kant, is zijn argument de meest treffende verduidelijking van het feit, dat een kandidaat-onderwijzer, die de openbare school bezoekt, zijn geloof onaangetaast bewaart. Wat het beginsel van de gemeentelijke zelfstandigheid betreft, daarop wordt geantwoord, dat artikel 108 van de Grondwet, in de eerste alinea, bepaalt, dat de provinciale en de gemeentelijke instellingen door wetten worden geregeld.

la proposition litigieuse n'apporte qu'un amendement à cette loi.

8. La discussion étant terminée, la Commission passe au vote. *La constitutionnalité de la proposition Missiaen est reconnue par 8 voix contre 6 et 1 abstention; celle de l'amendement, par 9 voix contre 6. M. George est désigné comme rapporteur.*

* * *

9. Après lecture du rapport, un membre de l'opposition déclara que n'ayant pas assisté à la discussion, il ne peut voter le rapport. S'il est possible, dit-il, de subordonner l'accès aux emplois publics à certaines conditions, celles-ci ne peuvent être édictées que dans l'intérêt général. Dans l'opinion de la majorité, il est d'intérêt général que la règle d'objectivité et de neutralité prévue à l'article 21 de la loi sur l'enseignement primaire soit rigoureusement respectée dans les écoles gérées par les pouvoirs publics et que des mesures soient prises pour que ce résultat soit atteint. *Ce rapport mis aux voix est rejeté par 7 voix contre 7 et M. Ronse est désigné comme nouveau rapporteur.*

10. A la séance consacrée à la lecture de ce second rapport, un membre de la majorité observa qu'il constitue plutôt une thèse ou un plaidoyer, qui n'a pas pour limites les textes constitutionnels mais qui invoque tous les arguments, quels qu'ils soient, propres à combattre la proposition querellée.

Mis aux voix *ce rapport* (voir annexe III ci-joint) *est rejeté par 12 voix contre 10 et M. George est désigné de nouveau comme rapporteur.* Il se réserve d'ajouter quelques considérations à son premier travail, en réponse à celui de M. Ronse.

11. *Les citations de doctrine* que l'on trouve dans l'étude de M. Ronse, relativement à l'article 6 de la Constitution (ORBAN, v^o Lois, n° 2 — VERMEYLEN, séance Sénat 17 février 1954, Annales Parlementaires, p. 362) *et de jurisprudence* (Cass. 16 mars 1908, Pas. 1908, I, 126 et Cass. 17 octobre 1939, Pas. 1939, I, 424 — Conseil d'Etat, arrêt Forges de Clabecq, n° 2.269 du 13 mars 1953) confirment celles vantées dans le premier rapport. Les deux arrêts de la Cour de Cassation de 1908 et 1939 cités au deuxième rapport, ont été rendus tous deux en matière fiscale. Ils rejettent le pourvoi de contribuables qui prétendaient à l'inconstitutionnalité d'un règlement communal, parce que, dans l'espèce de 1939, une seule personne de la commune était taxée, et dans l'espèce de 1908, quelques riverains seulement. Ces arrêts font application de la règle appelée en ces termes par le

De gemeente is trouwens maar een ondergeschikte openbare macht. Er bestaat een wet tot regeling van het lager onderwijs en het voorstel brengt slechts een wijziging in deze wet.

8. Na het sluiten van de beraadslaging, gaat de Commissie tot de stemming over. *De grondwettigheid van het voorstel Missiaen wordt erkend met 8 tegen 6 stemmen, bij 1 onthouding; die van het amendement met 9 tegen 6 stemmen. De h. George wordt tot verslaggever aangewezen.*

* * *

9. Na voorlezing van het verslag, verklaarde een lid van de oppositie, dat, daar hij de beraadslaging niet had bijgewoond, hij het verslag niet kan goedkeuren. Is het mogelijk, zegt hij, de toegang tot de openbare bedieningen aan bepaalde voorwaarden te binden, toch mogen deze slechts in het algemeen belang uitgevaardigd worden. Naar de mening van de meerderheid is het van algemeen belang, dat de regel van objectiviteit en van onzijdigheid, voorgeschreven in artikel 21 der wet op het lager onderwijs, streng zou worden nageleefd in de door de openbare machten beheerde scholen en dat maatregelen zouden genomen worden om dit resultaat te bereiken. In stemming gebracht *wordt dit verslag met 7 tegen 7 stemmen afgewezen. De h. Ronse wordt tot nieuwe verslaggever aangewezen.*

10. In de aan het voorlezen van dit tweede verslag gewijde vergadering merkt een lid van de meerderheid op, dat dit rapport eerder een thesise of een pleidooi is, dat niet binnen de grenzen van de grondwettige teksten blijft, maar waarin worden aangevoerd al de argumenten, van welke aard ook, die kunnen dienen om het omstreden voorstel te bekampen.

In stemming gebracht *wordt het verslag* (zie bijlage III) *met 12 tegen 10 stemmen verworpen. De h. George wordt opnieuw tot verslaggever aangewezen.* Hij behoudt zich voor aan zijn eerste werk enkele beschouwingen toe te voegen, ten antwoord op het werk van de h. Ronse.

11. *De aanhalingen uit de rechtsleer*, die men in de studie van de h. Ronse vindt, betreffende artikel 6 van de Grondwet (ORBAN, v^o Lois, n° 2 — VERMEYLEN, vergadering Senaat 17 Februari 1954, Parlementaire Handelingen, blz. 362), *en uit de rechtspraak* (Cass. 16 Maart 1908, Pas. 1908, I, 126 en Cass. 17 October 1939, Pas. 1939, I, 424 — Raad van State, arrest Forges de Clabecq, n° 2.269, 13 Maart 1953) zijn een bevestiging van de in het eerste verslag voorkomende citaten. De twee arresten van het Hof van Cassatie van 1908 en 1939, vermeld in het tweede verslag, werden beide in belastingzaken gewezen. Zij verwerpen het Cassatieberoep van belastingplichtigen die een eis hadden ingediend om een gemeentelijke verordening ongrondwettig te doen verklaren, omdat, terzake van 1939, een enkele persoon van de gemeente en, ter zake van 1908, slechts enkele

rapport de la minorité : « Pour que soit respectée l'égalité des Belges devant la loi, il faut que ceux qui se trouvent dans les mêmes conditions soient traités également. »

Tous ceux qui se trouveront dans les conditions prévues à la proposition, catholiques, protestants, juifs ou agnostiques, seront traités également.

12. On lit dans le second rapport que : « l'enseignement qui n'est pas organisé par les pouvoirs publics est, par définition, un enseignement libre et cette liberté autorise ceux qui en assument la responsabilité à déterminer en toute liberté les conditions de recrutement et de formation de son personnel enseignant », tandis que les pouvoirs publics n'ont pas ce droit.

Cette opinion a déjà été réfutée. Elle doit être néanmoins rencontrée encore, parce que présentée sous une forme qui procède d'une confusion.

L'enseignement est libre, qu'il soit organisé ou non par les pouvoirs publics. Il y a seulement deux secteurs d'enseignement, le secteur public et le secteur privé. Celui-là n'est pas moins libre que celui-ci.

C'est violer la liberté de l'enseignement que de réserver, au secteur privé seul, licence de fixer les critères de formation de ses maîtres. L'Etat jouit de la même faculté dès lors que ces critères ne portent pas atteinte à la liberté d'opinion. Faut-il rappeler que l'instituteur gardera celle-ci entière ?

13. Tout le chapitre consacré à l'article 17 de la Constitution marie des notions différentes. Il met sur le même plan la liberté de l'enseignement et la liberté du père de famille, dont les seules limites sont la morale et l'ordre public, et l'autonomie du pouvoir communal, celui-ci « réglé par des lois » (art. 108, al. 1, Constitution), « subordonné au mode que la loi détermine » (art. 108, 2°, Constitution) et ne pouvant s'affirmer que sous la réserve du contrôle de l'autorité supérieure, tel qu'il est organisé par des lois (Cass., 24 octobre 1887, Pas., I, 370 et Cass., 4 février 1889, Pas., I, 110).

Enfin, on ne peut oublier que, devant la Commission de la Justice, la Constitution est le seul banc d'épreuve auquel puisse être soumise la proposition litigieuse, à l'exclusion même des lois et des arrêtés, des raisons sentimentales et de ce demiurge « ondoyant et divers », qui a nom l'opinion publique et que chacun peut toujours invoquer et solliciter en sa faveur. Seule, la Commission de l'Instruction

aanwonenden belast werden. Deze arresten maken toepassing van de regel waarop in het verslag van de minderheid in de volgende bewoording wordt gewezen : « De gelijkheid van de Belgen ten aanzien van de wet is dan alleen in acht genomen wanneer zij die in dezelfde voorwaarden verkeren op gelijke voet worden behandeld. »

Al wie zal voldoen aan de in het voorstel bepaalde voorwaarden, katholieken, protestanten, joden of agnostici zullen gelijkelijk worden behandeld.

12. In het tweede verslag staat te lezen : « Het onderwijs dat niet door de openbare machten is ingericht, is, uit de aard der zaak, een vrij onderwijs en deze vrijheid rechtigt er hen die de verantwoordelijkheid er voor op zich nemen, toe in volle vrijheid de voorwaarden van werving en van opleiding van het onderwijzend personeel te bepalen », terwijl de openbare machten dit recht niet bezitten.

Deze opvatting is reeds weerlegd geworden. Zij moet niettemin opnieuw weerlegd worden, omdat zij naar voren wordt gebracht onder een vorm die voortspruit uit verwarring.

Het onderwijs is vrij, ongeacht of het al dan niet door de openbare machten is ingericht. Er bestaan slechts twee onderwijssectoren, de openbare sector en de particuliere sector. De eerstgenoemde is niet minder vrij dan de laatstgenoemde.

Men zou de vrijheid van onderwijs schenden, mocht alleen aan de sector particulier onderwijs de bevoegdheid overgelaten worden om de maatstaf voor de opleiding van zijn schoolmeesters vast te stellen. De Staat geniet dezelfde bevoegdheid, in zover die criteria geen inbreuk maken op de vrijheid van mening. Is het nodig in herinnering te brengen, dat de onderwijzer deze vrijheid onaangetast zal bewaren ?

13. Door heel het hoofdstuk, dat aan artikel 17 van de Grondwet is gewijd, vindt men verschillende begrippen naast elkaar geplaatst. Het behandelt op hetzelfde vlak de vrijheid van onderwijs en de vrijheid van het gezinshoofd, die alleen door de moraal en de openbare orde gebonden zijn, en de zelfstandigheid van de gemeentelijke macht, die « door wetten geregeld » is (art. 108, 1ste alinea, Grondwet), « op de wijze bepaald door de wet » (art. 108, 2°, Grondwet), en die slechts geldig tot uiting kan komen onder voorbehoud van de controle van de hogere overheid, zoals die controle bij de wetten is voorgeschreven (Verbr., 24 October 1887, Pas., I, 370 en Verbr., 4 Februari 1889, Pas., I, 110).

Ten slotte mag men niet vergeten, dat, vóór de Commissie van Justitie, de Grondwet de enige proefsteen is waaraan het twistvoorstel zou kunnen getoetst worden, met uitsluiting van de wetten en de besluiten, van de gevoelsargumenten en van die « veranderlijke en verscheiden » demiurg, met name de openbare mening, die door elkeen steeds in eigen voordeel mag ingeroepen en aan-

Publique, saisie du fond du débat, a compétence pour apprécier l'ensemble de la question.

Le présent avis a été adopté par 11 voix contre 6 et 4 abstentions.

R. GEORGE.

* *

ANNEXE II.

Note de M. Kluyskens (annexée à l'avis de la Commission de la Justice.)

La question qui nous est soumise n'est en réalité pas autre que celle de *l'égalité de l'accès de tous les Belges aux fonctions et aux emplois publics*.

Le siège de la matière se trouve dans les articles 6 et 14 de la Constitution.

Nous lisons à ce sujet dans les « *Pandectes Belges* », v^o Fonctions publiques, Fonctionnaires, n° 24, ce qui suit :

« La seconde règle contenue dans l'article 6 de la Constitution, c'est celle de l'égalité de tous les Belges au point de vue de *l'aptitude* à remplir les fonctions publiques.

» Cela ne veut pas dire que tout Belge, par cela seul qu'il est Belge, est apte à occuper un emploi public.

» Cela veut dire seulement que tout Belge a cette aptitude s'il réunit les conditions de *capacité* exigées pour remplir une fonction déterminée.

» C'est la loi qui fixe ces conditions, et pour rester *constitutionnelle*, il faut qu'en les déterminant elle ne viole pas les articles de la Constitution qui garantissent les droits des Belges, tel, par exemple, l'article 6, qui abolit les ordres, l'article 14, qui garantit la liberté des cultes et des opinions. »

C'est clair, simple et net, et toute la réponse à la question posée se trouve dans cette citation.

Il en résulte, en effet, que si le législateur peut introduire parmi les conditions de capacité, des conditions d'âge, de connaissances ou de stage, il ne peut pas en introduire une ou plusieurs qui exigeraient l'appartenance à une opinion religieuse, philosophique ou politique quelconque.

Une pareille condition de capacité violerait la Constitution et doit, partant, être proscrite.

gezocht worden. De Commissie van Openbaar Onderwijs, bij wie de grond van het debat ahangig is, is bevoegd om over de aangelegenheid in haar geheel een oordeel te vellen.

Dit advies werd met 11 tegen 6 stemmen aangenomen. Vier leden hebben zich onthouden.

R. GEORGE.

* *

BIJLAGE II.

Nota van de h. Kluyskens (gevoegd bij het advies van de Commissie van Justitie.)

Het voorgelegde vraagstuk is, in werkelijkheid, niets anders dan de vraag van *de gelijkheid van alle Belgen bij de toegang tot de openbare ambten en bedieningen*.

De kern van de zaak ligt in de artikelen 6 en 14 van de Grondwet.

Daaromtrent lezen wij in de « *Pandectes Belges* », v^o Fonctions Publiques, Fonctionnaires, n° 24, wat volgt :

« De tweede regel die in artikel 6 van de Grondwet besloten ligt is de gelijkheid van alle Belgen uit oogpunt van de *geschiktheid* om openbare functies te bekleden.

» Dit wil niet zeggen, dat elke Belg, alleen doordat hij Belg is, geschikt is om een openbare bediening te vervullen.

» Dit wil slechts zeggen, dat elke Belg die geschiktheid bezit wanneer hij voldoet aan de voor het vervullen van een bepaalde functie vereiste *bekwaamheid*.

» Die voorwaarden worden bij de wet vastgesteld en om *grondwettig* te blijven mag de wet, bij het bepalen er van, de artikelen van de Grondwet niet schenden, die de rechten van de Belgen waarborgen, als bij voorbeeld artikel 6, waarbij de standen worden opgeheven, artikel 14 dat de godsdienstvrijheid en de vrijheid van mening waarborgt. »

Dat is klaar, eenvoudig en duidelijk en heel het antwoord op die vraag is in die aanhaling te vinden.

Daaruit volgt, inderdaad, dat zo de wetgever onder de voorwaarden van bekwaamheid, voorwaarden van leeftijd, kennis of proeftijd kan invoeren, hij er niet een of meer mag invoeren die het belijden van enigerlei godsdienstige overtuiging, levensbeschouwing of politieke opvatting zou vereisen.

Zulke bekwaamheidsvoorwaarde zou de Grondwet schenden en moet bijgevolg afgekeurd worden

Or, tel serait bien le cas si les instituteurs communaux ne pouvaient être choisis que parmi les Belges qui seraient porteurs de diplômes délivrés par une école normale organisée et gérée par un pouvoir public et, qu'en conséquence, les Belges diplômés dans l'enseignement normal catholique seraient exclus de ces fonctions à raison des opinions qu'ils sont supposés avoir, alors même qu'ils ne les auraient pas.

Ce n'est plus même une catégorie d'incapables que la loi établirait, mais une catégorie de *suspects*, comme du temps de Danton, des Jacobins.

Ce temps est heureusement révolu, chez nous, en vertu de notre Constitution même, de même qu'aujourd'hui en France, où le Conseil d'Etat vient de proclamer solennellement dans un arrêt de principe du 28 mai 1954, qu'un ministre ne peut, sans méconnaître le principe de l'égalité de l'accès de tous les Français aux emplois et fonctions publics, se fonder sur les opinions politiques de l'intéressé.

Je crois donc qu'il est inutile d'insister sur ce point. Mais quid du droit de priorité que la proposition de loi amendée prétend accorder aux porteurs d'un diplôme délivré par une école organisée et gérée par ce que la proposition appelle un *pouvoir public*.

Ici l'inconstitutionnalité de la proposition est moins flagrante, moins criante. Elle n'en est pas moins réelle.

Si, en effet, ce que nous venons de dire est vrai, si aucune discrimination *basée sur les opinions des candidats* ne peut porter atteinte au grand principe de l'égalité de l'accès de tous les Belges aux fonctions et emplois publics, il *doit en être de même de toute priorité qui serait basée sur ces opinions* et qui romperait ainsi l'égalité protégée par les articles 6 et 14 de la Constitution.

C'est la logique même, c'est clair et net.

Je ne puis considérer, dès lors, même avec cet amendement, la proposition de M. Missiaen et consorts comme compatible avec notre Constitution. Elle lui est contraire dans son principe et dans sa modalité.

* *

ANNEXE III.

Rapport établi par M. Ronse, au nom de la minorité, suite à sa désignation par la Commission de la Justice en date du 25 janvier 1955.

Rétroactes.

Inspiré par un souci louable, la Commission de l'Instruction Publique, chargée de l'étude de la proposition de loi modifiant l'article 24 de la loi

Welnu, zulks zou wel het geval zijn mochten de gemeenteonderwijzers slechts gekozen worden onder de Belgen die houder zijn van diploma's, uitgereikt door een normaalschool die door een openbare macht wordt ingericht en beheerd, ten gevolge waarvan de in het katholiek normaalonderwijs gediplomeerde Belgen uit die functies zouden uitgesloten worden wegens de opvattingen die zij geacht worden te hebben, zelfs wanneer zij die niet zouden hebben.

De wet zou daardoor zelfs niet meer een categorie van onbekwamen in het leven roepen, doch wel een categorie van *verdachten*, zoals, ten tijde van Danton, de Jacobijnen.

Die tijd is gelukkig voorbij, bij ons, uit kracht van onze Grondwet zelf, evenals thans ook in Frankrijk, waar de Raad van State onlangs in een principieel arrest van 28 Mei 1954, plechtig heeft bekendgemaakt dat een minister zich niet, zonder het beginsel van de gelijkheid van alle Fransen voor de toelating tot de openbare ambten en bedieningen te miskennen, mag laten leiden door de politieke opvattingen van de betrokkene.

Ik denk dus dat het onnodig is op dit punt de nadruk te leggen. Maar *quid* betreffende het recht van voorrang dat het geamendeerde wetsvoorstel wil verlenen aan de houders van een diploma, dat is uitgereikt door een school die wordt ingericht en beheerd door hetgeen het voorstel een *openbare macht* noemt.

Hier is de ongrondwettelijkheid van het voorstel minder opvallend, minder schrijnend. Zij is daarom niet minder werkelijkheid.

Zo, inderdaad, hetgeen wij zoëven zeiden waar is, indien generlei op de *overtuiging van de kandidaten gegronde discriminatie* mag inbreuk maken op het verheven beginsel van gelijkheid van alle Belgen voor de toelating tot de openbare ambten en bedieningen, *dan moet dit ook waar zijn voor elke voorrang die op zulke meningen zou gegrond zijn* en die aldus de bij de artikelen 6 en 14 van de Grondwet gewaarborgde gelijkheid zou storen.

Dat is de logica zelf, dat is klaar en duidelijk.

Bijgevolg kan ik, zelfs dit amendement in acht genomen, het voorstel van de h. Missiaen c. s. niet als met onze Grondwet verenigbaar beschouwen. Het is met de Grondwet strijdig in zijn beginsel en in zijn wijze van toepassing.

* *

BIJLAGE III.

Verslag namens de minderheid uitgebracht door de h. Ronse, ingevolge zijn aanwijzing door de Commissie van Justitie op 25 Januari 1955.

Wordingsgeschiedenis.

Met een lofwaardige bedoeling heeft de Commissie van Openbaar Onderwijs, die met de studie van het wetsvoorstel tot wijziging van artikel 24 der orga-

organique de l'enseignement primaire, a demandé l'avis de la Commission de la Justice sur le point de savoir si, ainsi que le prétendaient certains commissaires, cette proposition était ou non contraire aux principes constitutionnels.

Devant la Commission de la Justice du Sénat, certains de ses membres ont défendu la constitutionnalité de cette proposition. D'autres la contestaient.

Le vote sur la proposition s'est terminé par une prise de position de 8 voix pour la constitutionnalité contre 6 et 1 abstention.

Un vote séparé ayant eu lieu sur la proposition amendée et qui tend à substituer la priorité à l'exclusivité dans les nominations à faire dans les écoles communales au profit des porteurs de diplômes, sortis d'une école normale organisée et gérée par un pouvoir public, eut comme résultat d'en voir admettre la constitutionnalité par 9 voix contre 6.

M. le Sénateur René George fut chargé de justifier l'avis demandé par la Commission de l'Instruction Publique.

Cet avis n'obtint pas l'adhésion de la Commission de la Justice, puisqu'au vote son texte fut rejeté par 7 voix contre 7.

C'est à la suite de ce vote qu'un nouveau rapporteur fut désigné, pour faire part à la Commission de l'Instruction Publique de l'avis de la Commission de la Justice.

La tâche du nouveau rapporteur est particulièrement délicate. En effet, le rapport présenté par M. George relate les discussions qui eurent lieu au sein de la Commission de la Justice.

Faisant usage d'un droit qui est incontestable, ce même rapporteur a présenté cet avis en faisant suivre les points de vue exposés par des considérations personnelles.

Ajoutons d'ailleurs que le premier rapporteur avait tenu à inclure dans son rapport une note en droit sur l'égalité de l'accès des Belges aux fonctions et emplois publics. Cette note, rédigée par un membre de la minorité, exposait en partie le point de vue de celle-ci.

Mission du nouveau rapporteur.

Un nouveau rapporteur ayant été chargé de présenter un rapport sur les questions qui ont fait l'objet des délibérations de la Commission, celui-ci n'a comme tâche que de préciser de plus près la portée de la proposition de loi et d'exposer la position sur le plan constitutionnel.

La proposition déposée tend à modifier l'article 24 de la loi organique de l'enseignement primaire.

nieke wet op het lager onderwijs belast is, het advies van de Commissie van Justitie verzocht omtrent de vraag of, zoals sommige commissieleden bevoerden, dit voorstel al dan niet in strijd was met de grondwettelijke beginselen.

Vóór de Commissie van Justitie van de Senaat hebben sommigen harer leden de grondwettelijkheid van dat voorstel verdedigd. Anderen hebben die betwist.

De stemming over het voorstel eindigde met het innemen van een standpunt waarbij 8 leden voor en 6 leden tegen de grondwettelijkheid stemden; 1 lid onthield zich.

Een afzonderlijke stemming had plaats over het geamendeerde voorstel dat er toe strekt de voorrang in de plaats te stellen van de exclusiviteit, bij de benoemingen in de gemeentescholen, ten bate van de houders van diploma's die zijn voortgekomen van een door een openbare macht ingerichte en beheerde normaalschool. Met 9 tegen 6 stemmen werd de grondwettelijkheid van dit geamendeerde voorstel aangenomen.

De h. René George, Senator, werd belast met de motivering van het door de Commissie van Openbaar Onderwijs gevraagde advies.

Dit advies verwierf niet de instemming van de Commissie van Justitie, vermits bij de stemming de tekst er van met 7 tegen 7 stemmen werd verworpen.

Ingevolge deze stemming werd een nieuwe verslaggever aangesteld, om het advies van de Commissie van Justitie aan de Commissie van Openbaar Onderwijs mede te delen.

De taak van de nieuwe verslaggever is zeer delicaat. Inderdaad, het door de h. George uitgebrachte verslag vermeldt de besprekingen die in de schoot van de Commissie van Justitie werden gehouden.

Gebruik makend van een onbetwistbaar recht, heeft diezelfde verslaggever dit advies op zulke wijze voorgedragen dat hij aan de toegelichte standpunten persoonlijke beschouwingen vastknoopte.

Laten wij er trouwens aan toevoegen dat de eerste verslaggever het van belang geacht had in zijn verslag een rechtsgeleerde nota in te sluiten over de gelijkheid ter zake van toelating van de Belgen tot de openbare ambten en bedieningen. Deze door een lid van de minderheid opgemaakte nota weerspiegelde gedeeltelijk het standpunt van de minderheid.

Opdracht van de nieuwe verslaggever.

Daar het uitbrengen van een nieuw verslag betreffende de kwesties waarover in de Commissie werd beraadslaagd aan een nieuwe verslaggever werd opgedragen, heeft deze enkel tot taak de strekking van dit voorstel nader te bepalen en het standpunt op grondwettelijk terrein uiteen te zetten.

Het ingediende voorstel strekt er toe artikel 24 der wet tot regeling van het lager onderwijs

En vertu de cette proposition seuls pourront être choisis comme instituteurs communaux, les Belges porteurs de diplômes d'instituteur primaire sortis d'une école normale organisée et gérée par un pouvoir public.

La proposition examine encore des équivalences d'examens, mais le fond est bien celui que nous venons d'indiquer.

Un amendement a été apporté à cette proposition en ce sens que les diplômés sortis d'une école normale publique, n'auront qu'un droit de priorité sur tous les candidats.

Examen de la constitutionnalité des lois.

Deux questions se posent à cet égard.

— Qui est chargé d'examiner la constitutionnalité des lois ?

— Comment cette constitutionnalité doit-elle être examinée ?

1. A la différence d'autres pays, il n'existe pas en Belgique de juridiction habilitée à examiner la constitutionnalité des lois.

Thonissen enseigne que « le pouvoir judiciaire ne peut se refuser de faire l'application des lois qui ne lui semblent pas conformes à la Constitution ». (*Constitution Belge annotée*, n° 511).

Qui donc est chargé de ce contrôle ?

C'est le Pouvoir législatif lui-même.

« Il n'appartient qu'au Pouvoir législatif de juger de la constitutionnalité des lois ... par cela seul que le pouvoir constituant lui a délégué la mission de faire les lois » (Orban, *Dictionnaire de Droit Administratif*, v° Lois, n° 3).

C'est donc au législateur qu'appartient cette charge délicate. Les élus de la Nation et le Roi ne jurent-ils pas, en effet, de respecter la Constitution ?

Et telle est l'importance de cette charge que notre serment se borne à affirmer solennellement rien de plus que « je jure d'observer la Constitution ».

C'est un devoir de conscience précis et qui nous place, comme en l'espèce, devant la question angoissante de faire respecter dans les lois qui sont soumises aux délibérations du Parlement les principes et l'esprit de la Constitution.

Mais s'il faut présumer la constitutionnalité de la loi votée puisqu'il n'y a pas d'autorité supérieure aux Chambres en matière politique, il y a une force gardienne de la constitutionnalité et qu'on ne peut ignorer : c'est l'opinion publique.

M. Wigny (*Droit Constitutionnel*, n° 98) écrit :

« Un texte ou un organe sont impuissants à empêcher les déviations du droit public, si celui-ci n'est

te wijzigen. Krachtens dit voorstel zullen alleen tot gemeenteonderwijzers kunnen gekozen worden de Belgen die in het bezit zijn van diploma's van lager onderwijzer en voortkomen van een door een openbare macht ingerichte en beheerde normaalschool.

Het voorstel wijdt verder een onderzoek aan de gelijkwaardigheid van examens, maar de grond van de zaak is wel wat wij even hebben vermeld.

Op dit voorstel werd een amendement ingediend, in die zin dat de uit een openbare normaalschool voortgesproten gediplomeerden niets meer dan een voorrang op al de kandidaten zullen bezitten.

Onderzoek van de grondwettelijkheid der wetten.

In dit opzicht worden twee vragen gesteld.

— Wie is er mede belast de grondwettelijkheid van de wetten te onderzoeken ?

— Hoe moet die grondwettelijkheid onderzocht worden ?

1. Daarin verschillend van andere landen, bezit België geen rechtscollege dat over de macht beschikt om de grondwettelijkheid van de wetten te onderzoeken.

Thonissen leert dat « de Rechterlijke Macht er zich niet mag tegen verzetten toepassing te maken van de wetten die haar niet met de Grondwet in overeenstemming lijken te zijn ». (*Constitution Belge annotée*, n° 511).

Wie is dan met die contrôle belast ?

De Wetgevende Macht zelf.

« Het behoort aan de Wetgevende Macht alleen over de grondwettelijkheid van de wetten te oordelen... om reden alleen dat de Grondwetgevende Macht haar opdracht heeft gegeven de wetten te maken » (Orban, *Dictionnaire de Droit Administratif*, v° Lois, n° 3).

Deze kiese taak rust dus op de wetgever. Zweren de verkozenen van de Natie en de Koning inderdaad niet de Grondwet na te leven ?

En zó groot is het belang van die opdracht, dat onze eed niets meer behelst dan de plechtige verklaring « ik zweer de Grondwet na te leven ».

Het is dus een welomschreven gewetensplicht, die ons, zoals ten deze, voor de angstwekkende vraag stelt, in de wetten, die aan de beraadslagingen van het Parlement worden voorgelegd, de beginselen en de geest van de Grondwet te doen naleven.

Maar, zo men de grondwettelijkheid van de aangenomen wet als vanzelfbestaande moet aannemen, vermits er op politiek gebied geen hoger gezag dan de Kamers bestaat, toch is er een macht die over de grondwettelijkheid moet waken en waaraan men niet mag voorbijgaan : de openbare mening.

M. Wigny (*Droit Constitutionnel*, n° 98) schrijft :

« Een tekst of een orgaan zijn niet bij machte om de afwijkingen van het publiek recht te belet-

pas défendu avec un acharnement passionné, ombrageux, jaloux même, par toute la Nation ».

Et cet auteur cite le cas de l'Angleterre où il n'existe pas de Constitution écrite, où il s'avère impossible cependant de modifier les principes constitutionnels, quoique théoriquement le Parlement pourrait le faire, parce qu'il aurait la Nation entière contre lui.

« Si l'opinion publique est bien pénétrée de l'esprit de la Constitution... elle réagira avec violence contre tout ce qui constituerait une atteinte à l'esprit de la loi fondamentale. » (WIGNY, *Ibidem*, n° 98.)

En des matières importantes et qui touchent aux principes constitutionnels, il faut être assuré d'une majorité importante qui est l'expression incontestable de la volonté générale de la population.

2. Quand des textes légaux doivent être confrontés avec les prescrits constitutionnels, il faut considérer ceux-ci avec l'esprit du constituant et, d'autre part, voir si la loi étant votée, celle-ci n'aboutit pas à des conséquences qui froissent certains principes, qui constituent la base même de l'organisation politique et légale belge.

La Constitution est l'œuvre du Congrès composé de représentants appartenant aux deux partis existant à cette époque. Tous faisaient partie de « l'Union », fondée en 1828. Catholiques et libéraux, sincèrement unis, allaient créer l'Etat Belge et faire la Constitution sous la devise : « Liberté en tout et pour tous ».

« Il est impossible de lire les journaux du temps, écrit Thonissen, sans être vivement frappé de la tolérance sincère, de la confiance généreuse, de la fraternité large et cordiale qui distinguent le langage et les actes des lutteurs groupés sous les larges plis du drapeau de l'Union. » (THONISSEN, *Constitution annotée*, p. XIII.)

Replaçons-nous, quand nous avons à juger de la constitutionnalité des lois, surtout lorsqu'elles ont trait aux convictions de nombreux citoyens, dans cette atmosphère.

Si cela est difficile, ne perdons pas de vue que « la loi doit être égale pour tous et s'appliquer à tous les membres de l'Etat qui sont dans la même situation, c'est dans ce sens que la Constitution de 1831 dispose, en son article 6, que les Belges sont égaux devant la loi. » (ORBAN : V^o Lois, n° 2.)

N'oublions pas que : « Les lois de circonstance, qui sont inspirées par des événements politiques et qui ont pour but d'assurer la prédominance d'un parti ou d'un autre, sont ordinairement injustes et provoquent presque toujours des réactions violentes ». (*Ibidem*, n° 2.)

ten, wanneer dit recht niet met hartstochtelijke, achterdochtige, zelfs jaloerse hardnekkigheid door de ganse Natie wordt verdedigd. »

En deze schrijver haalt het geval van Engeland aan, waar er geen geschreven Grondwet bestaat, en waar het nochtans onmogelijk blijkt de grondwettelijke beginselen te wijzigen, hoewel, theoretisch, het Parlement het zou kunnen doen, omdat het de ganse Natie tegen zich zou hebben.

« Is de openbare mening wel doordrongen van de geest van de Grondwet... dan zal zij heftig reageren tegen al wat een inbreuk op de geest van de Grondwet zou vormen ». (WIGNY, *op. cit.*, n° 98.)

In belangrijke zaken, die de grondwettelijke beginselen betreffen, moet men zeker zijn van een belangrijke meerderheid, die de onbetwistbare uiting van de algemene wil van de bevolking is.

2. Wanneer wetsteksten aan de grondwettelijke voorschriften moeten getoetst worden, dan moeten deze voorschriften met de geest van de grondwetgever beschouwd worden; dan moet, anderzijds, nagegaan worden of de wet, wanneer ze eenmaal is goedgekeurd, niet tot gevolgen zou leiden die bepaalde beginselen verstoren, welke de basis zelf van de Belgische wettelijke en politieke inrichting vormen.

De Grondwet is het werk van het Congres, dat samengesteld was uit vertegenwoordigers van de toen bestaande twee partijen. Allen maakten deel uit van de « Unie », die in 1828 gesticht werd. Katholieken en liberalen, oprecht eendrachtig, gingen de Belgische Staat tot stand brengen en de Grondwet maken, onder de leuze : « Vrijheid in alles en voor allen. »

« Het is onmogelijk de kranten van die tijd te lezen, schrijft Thonissen, zonder ten eerste getroffen te worden door de oprechte verdraagzaamheid, het edelmoedig vertrouwen, de ruime en hartelijke broederlijkheid, die de taal en de daden kenmerken van de strijders, die zich onder de brede plooiën van de vlag van de « Unie » geschaard hadden. » (THONISSEN, *Constitution annotée*, blz. XIII.)

Laten wij ons, wanneer wij over de grondwettelijkheid van de wetten moeten oordelen, vooral wanneer zij op de overtuiging van talrijke Staatsburgers betrekking hebben, opnieuw in die atmosfeer plaatsen.

Is dat moeilijk, laten wij dan niet uit het oog verliezen, dat « de wet voor allen moet gelijk zijn en moet toegepast worden op al de leden van de Staat die zich in dezelfde toestand bevinden, het is in die zin, dat de Grondwet van 1831 in artikel 6 bepaalt, dat de Belgen gelijk zijn voor de wet. » (ORBAN : V^o Lois, n° 2.)

Laten wij niet vergeten, dat « de gelegenhedswetten, die in politieke gebeurtenissen haar oorsprong vinden en die tot doel hebben de overheersing van de ene of andere partij te verzekeren gewoonlijk onbillijk zijn en haast steeds heftige reacties teweegbrengen. » (*Ibid.*, n° 2.)

Examen de la constitutionnalité de la proposition.

La proposition, c'est incontestable, diminue la possibilité d'accès aux emplois de certains citoyens; elle limite aussi la faculté accordée aux conseils communaux de procéder à la nomination de fonctionnaires de la commune.

Il faut donc confronter ces nouvelles dispositions législatives avec le texte et l'esprit des articles 6, 17 et 108 de notre Charte fondamentale.

Article 6 de la Constitution.

Tous les auteurs sont d'accord pour proclamer que lorsque l'article 6 déclare : « Les Belges sont égaux devant la loi; seuls ils sont admissibles aux emplois civils et militaires, sauf les exceptions qui peuvent être établies par une loi pour des cas particuliers », ce principe implique que tous les citoyens belges ont la faculté d'occuper les emplois publics à condition de posséder les qualités exigées par l'autorité compétente et objectivement justifiées par l'intérêt du bon exercice de la fonction envisagée.

L'autorité compétente peut donc subordonner l'accès à certains emplois à des conditions d'aptitude ou de mérite. Mais lorsqu'elle le fait, il faut que celles-ci soient fixées de manière générale, impersonnelle, et qu'elles s'inspirent des exigences objectives de l'emploi à conférer. Sont donc exclues, les conditions fondées sur la naissance, la race, les opinions religieuses ou philosophiques.

Lors de la discussion qui eut lieu au Sénat à propos de la revision éventuelle de l'article 6, M. Pierre Vermeylen déclarait : « Le Constituant a voulu éviter que la langue, la résidence, la race, la religion, ne constituent une incapacité. Par conséquent, on violerait la Constitution, si l'on déclarait, au moment d'un concours, que les personnes de telle religion ou de telle race seraient inaptes ». (Sénat, séance du 17 février 1954. C.R.A., p. 362.)

Pour que soit respectée l'égalité des Belges devant la loi, il faut que tous ceux qui se trouvent dans les mêmes conditions soient traités également. (Voy. Cass. 16 mars 1908, Pas. I. 126. — Cass. 17 octobre 1939, Pas. I. 424.) Ainsi que l'a rappelé de son côté le Conseil d'Etat, pour se conformer au prescrit de l'article 6, le Gouvernement doit : « soumettre aux mêmes règles les personnes qui se trouvent dans les mêmes conditions et déterminer des conditions qui sont de nature à justifier la différenciation, eu égard au but légalement poursuivi ». (Arrêt Forges de Clabecq, n° 2.269, du 13 mars 1953, R.J.D.A. 1953-206.)

Onderzoek van de grondwettelijkheid van het voorstel.

Het voorstel, dat kan niet betwist worden, vermindert de mogelijkheid van toelating tot de bedieningen voor sommige Staatsburgers; zij beperkt ook de aan de gemeenteraden verleende bevoegdheid om de ambtenaren van de gemeente te benoemen.

Die nieuwe wetsbepalingen moeten dus aan de tekst en aan de geest van de artikelen 6, 17 en 108 van onze Grondwet getoetst worden.

Artikel 6 van de Grondwet.

Al de auteurs zijn het eens om te verklaren, dat wanneer artikel 6 verklaart : « De Belgen zijn gelijk voor de wet; zij alleen kunnen tot de burgerlijke en militaire bedieningen worden toegelaten, behoudens de uitzonderingen die voor bijzondere gevallen door een wet kunnen ingevoerd worden », dit beginsel insluit, dat al de Belgische Staatsburgers de mogelijkheid bezitten om de openbare bedieningen te vervullen, onder voorwaarde dat zij voldoen aan de eisen die gesteld worden door de bevoegde overheid en die objectief verantwoord zijn door het belang van de degelijke uitoefening van de beoogde functie.

De bevoegde overheid kan dus de toelating tot sommige bedieningen afhankelijk maken van voorwaarden van geschiktheid of van verdienste. Maar wanneer zij dat doet, dan moeten die voorwaarden op algemene onpersoonlijke wijze vastgesteld worden en moet zij zich daarbij laten leiden door de objectieve eisen die aan de te begeven bediening verbonden zijn. Zijn dus uitgesloten, de voorwaarden die gegrond zijn op de geboorte, het ras, de godsdienstige gezindte of de levensbeschouwingen.

Bij de beraadslaging, die in de Senaat plaats had ter gelegenheid van de eventuele herziening van artikel 6, verklaarde de h. Pierre Vermeylen : « De grondwetgever heeft willen vermijden, dat de taal, de verblijfplaats, het ras, de godsdienst een grond van onbekwaamheid zouden vormen. Bijgevolg zou men de Grondwet schenden mocht men verklaren, bij het uitschrijven van een vergelijkend examen, dat de personen van een bepaalde godsdienst of van een bepaald ras ongeschikt zouden zijn ». (Senaat, vergadering van 17 Februari 1954. Bekn. V. bl. 362, Fr. t.)

De gelijkheid van de Belgen ten aanzien van de wet wordt dan alleen nageleefd wanneer zij die in dezelfde voorwaarden verkeren op gelijke voet worden behandeld. (Cfr. Cass. 16 Maart 1908. Pas. I. 126. — Cass. 17 Octobre 1939. Pas. I. 424.) Zoals de Raad van State er zijnerzijds heeft aan herinnerd, moet de Regering om zich aan de voorschriften van artikel 6 te houden : « Aan dezelfde regelen onderwerpen, de personen die zich in dezelfde voorwaarden bevinden en moet zij de voorwaarden bepalen die van zulke aard zijn dat zij het verschil billijken, gelet op het wettelijk nagestreefde doel ». (Arrest Forges de Clabecq, n° 2.269 van 13 Maart 1953. R.J.D.A. 1953-206.)

La compétence pour déterminer les conditions d'accès aux emplois publics appartient, en principe, au Roi, qui en a fait usage en établissant le Statut des Agents de l'Etat par l'arrêté royal du 2 octobre 1937.

Toutefois, en matière d'enseignement public, le Constituant belge, instruit par les abus du régime hollandais, a réservé au seul pouvoir législatif la compétence pour déterminer les conditions générales d'accès aux emplois. Telle est la portée de l'article 17, alinéa 2, de la Constitution, aux termes duquel : « L'instruction publique donnée aux frais de l'Etat est également réglée par la loi ».

L'obligation que l'article 6 impose au pouvoir législatif de respecter l'égale admissibilité de tous les Belges aux emplois dans l'enseignement officiel, lui fait un devoir de traiter également tous les citoyens qui se trouvent, au point de vue aptitudes, dans la même situation de fait.

Cette identité des situations de fait peut résulter de la nature des choses, comme elle peut résulter d'une équivalence de conditions reconnue par la loi elle-même. Tel est bien le cas en l'espèce, puisque la loi a expressément consacré l'équivalence des diplômes des deux ordres d'enseignement.

Le pouvoir exécutif ne peut donc, sans violer les articles 6 et 17 de la Constitution, ainsi que la législation relative à l'équivalence des diplômes, réserver aux seuls porteurs de diplômes dits « officiels », les postes dans l'enseignement de l'Etat.

Si le pouvoir législatif adoptait pareille attitude en votant une loi dérogeant au principe de l'équivalence des diplômes, il méconnaîtrait la portée de l'article 6, en établissant entre les Belges une discrimination, qui n'est en rien justifiée par les exigences objectives de l'instruction publique.

C'est en vain que l'on opposerait à cette argumentation des considérations déduites de l'existence en Belgique d'un double réseau d'enseignement. Le principe de l'égalité d'accès aux emplois ne vaut qu'à l'égard des seuls emplois publics, c'est-à-dire à l'égard des services publics dépendant de l'Etat, des provinces et des communes. L'enseignement qui n'est pas organisé par les pouvoirs publics est, par définition, un enseignement libre et cette liberté autorise ceux, qui en assument la responsabilité, à déterminer en toute liberté les conditions de recrutement et de formation de son personnel enseignant. A supposer même — quod non — que l'enseignement libre soit fermé aux maîtres issus des écoles normales de l'Etat, il n'en découlerait pas que l'Etat pourrait s'en réclamer pour refuser l'accès de ses écoles aux maîtres porteurs de diplômes délivrés par les institutions libres.

De bevoegdheid om de voorwaarden van toelating tot de openbare bedieningen vast te stellen berust in beginsel bij de Koning, die daarvan gebruik heeft gemaakt door het invoeren van het Statuut van het Rijkspersoneel, bij koninklijk besluit van 2 October 1937.

Op het gebied van het openbaar onderwijs, evenwel, verleende de Belgische grondwetgever, die uit de misbruiken van het Hollandse stelsel lering had opgedaan, aan de wetgevende macht alleen de bevoegdheid om de algemene voorwaarden van toelating tot de bedieningen te bepalen. Dit is de strekking van artikel 17, lid 2, van de Grondwet, naar luid waarvan : « Het openbaar onderwijs, op 's lands kosten gegeven, eveneens bij de wet wordt geregeld ».

De verplichting, bij artikel 6 aan de wetgevende macht opgelegd om de gelijkheid van toelating van alle Belgen tot de bedieningen in het officieel onderwijs na te komen, schrijft aan die macht de plicht voor al de Staatsburgers, die zich, uit oogpunt van geschiktheid, in dezelfde feitelijke toestand bevinden, gelijkelijk te behandelen.

Deze volstreekte gelijkheid van de feitelijke toestanden kan voortvloeien uit de aard der zaken, zoals zij kan voortvloeien uit een door de wet zelf erkende gelijkwaardigheid van voorwaarden. Zulks is wel het geval ten deze, vermits de wet uitdrukkelijk de gelijkwaardigheid van de diploma's der beide onderwijssoorten heeft bekrachtigd.

De uitvoerende macht mag dus niet, zonder de artikelen 6 en 17 van de Grondwet alsmede de wetgeving betreffende de gelijkwaardigheid van de diploma's te schenden, de ambten in het Staats-onderwijs uitsluitend bestemmen voor de bezitters van zg. « officiële » diploma's.

Mocht de wetgevende macht zulke houding aannemen, door een wet goed te keuren die van het beginsel van de gelijkwaardigheid der diploma's zou afwijken, dan zou zij de draagwijdte van artikel 6 miskennen, door onder de Belgen een discriminatie in te voeren die geenszins door de objectieve eisen van het openbaar onderwijs gerechtvaardigd is.

Men zou vergeefs tegen deze argumenten beschouwingen aanvoeren die men zou afleiden van het bestaan, in België, van een dubbel onderwijsnet. Het beginsel van de gelijkheid voor de toelating tot de betrekkingen is slechts geldig ten opzichte van de openbare bedieningen alleen, d.w.z. ten opzichte van de onder de Staat, de provinciën en de gemeenten ressorterende openbare diensten. Het onderwijs, dat niet door de openbare machten is ingericht, is, uit de aard der zaak, een vrij onderwijs en deze vrijheid rechtigt er hen die de verantwoordelijkheid er voor op zich nemen toe in volle vrijheid de voorwaarden van werving en van opleiding van het onderwijzend personeel te bepalen. Gesteld zelfs — quod non — dat het vrij onderwijs voor de uit de Staatsnormaalscholen voortgesproten meesters zou gesloten blijven, dan zou daaruit nog niet voortvloeien, dat de Staat daarop zou kunnen steunen om de toelating tot zijn scholen te ontzeggen aan meesters, die in het bezit zijn van door de vrije instellingen uitgereikte diploma's.

En vain dirait-on que « en raison de leur formation, les pédagogues sortis de l'enseignement libre ne sont pas pénétrés de l'esprit objectif qui doit régner dans l'enseignement officiel ».

Non seulement ce serait faire injure aux diplômés de l'enseignement libre que de les croire incapables de respecter la neutralité de l'école officielle où ils seraient admis à professer, mais il n'appartient pas à l'Etat, qui reconnaît la liberté d'opinion et d'enseignement ainsi que l'équivalence des diplômes, de juger et de condamner l'esprit d'un enseignement. Remarquons d'ailleurs que le reproche pourrait être articulé contre les tenants de toute opinion quelconque (catholique ou non catholique), le candidat fut-il muni d'un diplôme de l'enseignement officiel. La garantie du respect de la neutralité ne réside ni dans l'origine du diplôme, ni dans l'opinion du candidat, mais dans la conscience du devoir professionnel de neutralité incombant aux maîtres de l'enseignement officiel. C'est affaire de personne et non d'école ou d'opinion.

D'autre part, l'enseignement public étant donné aux frais de l'Etat, c'est-à-dire au moyen des revenus provenant de l'impôt, il est clair que le principe de la justice distributive exige que tous les contribuables soient également admissibles aux emplois dans un service public alimenté par les contributions de tous.

Enfin, à un moment où — avec tant de raisons — tous les partis politiques insistent sur la nécessité de rendre « effectifs » les droits à l'égalité et la liberté, la modification visée par la proposition serait en réaction ouverte avec cette conception moderne de nos principes constitutionnels. Refuser l'accès des écoles officielles aux maîtres issus de l'enseignement libre revient, en effet, à nier la liberté qui a été reconnue aux établissements privés de former des maîtres et des instituteurs et à exercer sur les jeunes candidats à l'enseignement une pression inadmissible pour les diriger vers les écoles normales de l'Etat.

La reconnaissance d'une simple priorité dans les nominations au profit des porteurs de diplômes officiels ne serait pas plus justifiée que l'exclusion absolue des candidats issus de l'enseignement libre.

En ce qui concerne les emplois publics, les priorités ne peuvent être établies que par la loi et doivent s'interpréter restrictivement (C.E. Arrêt Manouvrier, n° 2.870, du 29 octobre 1953, R.J.D.A. 1954-17). Ces priorités ne peuvent au surplus être reconnues que dans la mesure où elles se justifient, sinon par les exigences propres au bon fonctionnement du service envisagé, du moins par une considération objective déduite de la notion de bien public. Tel est le cas des priorités reconnues

Vergeefs zou men zeggen dat « wegens hun opleiding, de uit het vrij onderwijs voortgesproten opvoedkundigen niet doordrongen zijn van de objectieve geest die in het officieel onderwijs moet heersen ».

Men zou niet alleen de gediplomeerden van het vrij onderwijs onrecht aandoen door te geloven dat zij onbekwaam zijn om de neutraliteit te eerbiedigen van de officiële school, waar zij zouden opgenomen worden om er les te geven, maar het berust ook niet op de Staat, die de vrijheid van mening en de vrijheid van onderwijs alsmede de gelijkwaardigheid van de diploma's erkent, de geest van een onderwijsstelsel te beoordelen en te veroordelen. Ten andere dient opgemerkt, dat het verwijt zou kunnen gericht worden tot al de aanhangers van om het even welke mening (katholieken of niet-katholieken) zelfs mocht de candidaat in het bezit zijn van een diploma van het officieel onderwijs. De waarborg van het nakomen van de neutraliteit ligt niet in de oorsprong van het diploma, noch in de mening van de candidaat, doch wel in het besef van de beroepsplicht van neutraliteit, die op de meesters in het officieel onderwijs rust. Dat is een kwestie van personen doch niet van school of van opinie.

Anderzijds, daar het openbaar onderwijs op kosten van de Staat wordt gegeven, d. w. z. door middel van de uit de belastingen voortkomende inkomsten, is het duidelijk, dat het beginsel van de verdelende rechtvaardigheid vereist, dat al de belastingplichtigen gelijkelijk zouden in aanmerking komen voor toelating tot de bedieningen in een openbare dienst, die door aller belastingbijdrage gestijfd wordt.

Ten slotte, nu — met klem van redenen — al de politieke partijen de nadruk leggen op de noodzakelijkheid « een werkelijkheid » te maken van de rechten op gelijkheid en op vrijheid, zou de door het voorstel beoogde wijziging in openlijke tegenstelling zijn met deze moderne opvatting van onze grondwettelijke beginselen. De toegang tot de officiële scholen ontzeggen aan de uit het vrij onderwijs voortspruitende meesters komt er, inderdaad, op neer de vrijheid te negeren die aan de private onderwijsinstellingen werd erkend om meesters en onderwijzers te vormen, en op de jonge kandidaten tot het onderwijs een onaanvaardbare druk te oefenen om ze naar de Staatsnormaalscholen te sturen.

De erkenning van een eenvoudige voorrang bij de benoemingen ten voordele van de houders van officiële diploma's zou evenmin gerechtvaardigd zijn als de volstrekte uitsluiting van de uit het vrij onderwijs voortkomende kandidaten.

Wat de openbare betrekkingen betreft, kunnen de prioriteiten slechts bij de wet worden vastgesteld en moeten zij in beperkte zin worden uitgelegd (C.E. Arrest Manouvrier n° 2.870 van 29 October 1953, R.J.D.A. 1954-17). Die prioriteiten kunnen buitendien slechts worden erkend in de mate waarin zij gebillijkt zijn, zo niet door de aan de goede werking van de beoogde dienst verbonden eisen, dan toch, alleszins, door een uit het begrip openbaar goed afgeleide objectieve beschouwing.

en matière administrative aux anciens combattants et à diverses catégories de victimes de la guerre.

En l'espèce on ne voit pas sur quelle base l'Etat pourrait prétendre, que l'octroi d'une priorité d'accès au profit des candidats issus de l'enseignement officiel serait justifié par les exigences objectives de la qualité de l'instruction ou de l'éducation, puisque aussi bien la loi a reconnu l'équivalence des diplômes délivrés par les deux ordres d'enseignement.

Article 17 de la Constitution.

La proposition soumise à votre avis limite la liberté de nomination des instituteurs communaux, puisqu'ils devront être porteurs de diplômes délivrés par une école normale organisée et gérée par un pouvoir public.

L'obligation imposée aux communes d'avoir recours à ces seuls instituteurs est contraire à la liberté de l'enseignement. On perd de vue que dans l'organisation de l'école primaire il faut répondre aux désirs des parents.

En vertu de la déclaration universelle des droits de l'homme, article 26, alinéa 3, les parents ont par priorité le droit de choisir le genre d'éducation à donner à leurs enfants. Ce sont les parents qui peuvent déterminer pour l'enfant l'enseignement qui lui est convenable (WIGNY, n° 231).

Si dans une commune la majorité des parents désire un enseignement donné par des maîtres issus d'une école normale libre et qui présentent toutes les garanties, ne serait-ce pas porter atteinte à la liberté de l'enseignement que de l'interdire ?

C'est ce que le Congrès avait très bien compris. La section centrale proposait : l'enseignement est libre, toutes les mesures de surveillance et de répression sont réglées par la loi.

THONISSEN (*Constitution Belge annotée*, n° 17) dit : « Cette rédaction fut écartée parce qu'elle accordait au Pouvoir législatif le droit d'organiser une sorte de police de l'instruction publique; j'ai voulu, disait M. Van Meenen, qu'on supprimât le mot surveillance, parce que ce mot sent la mesure préventive et nous n'en voulons pas. »

» Sous prétexte de surveiller, on gêne la liberté et c'est aussi ce que nous ne voulons pas. »

Article 108 de la Constitution.

La proposition si elle était admise serait, semble-t-il, contraire à l'article 108 de la Constitution. Cet article, on se le rappelle, attribue aux communes tout ce qui est d'intérêt communal.

Zulks is het geval voor de in bestuurszaken aan de oudstrijders en aan verscheidene categorieën van oorlogsslachtoffers erkende prioriteiten.

Ter zake ziet men niet goed in op welke basis de Staat zou kunnen beweren, dat het verlenen van een toelatingsvoorrang ten voordele van de uit het officieel onderwijs herkomstige kandidaten zou gebillijkt zijn door de aan de kwaliteit van het onderwijs of van de opvoeding verbonden objectieve eisen, vermits de wet de gelijkwaardigheid van de door de beide onderwijssectoren uitgereikte diploma's heeft erkend.

Artikel 17 van de Grondwet.

Het voorstel dat U voor advies wordt voorgelegd beperkt de vrijheid van benoeming van de gemeentelijke onderwijzers, vermits zij in het bezit zullen moeten zijn van diploma's, die zijn uitgereikt door een normaalschool, ingericht en beheerd door een openbare macht.

De aan de gemeenten opgelegde verplichting om op die onderwijzers alleen een beroep te doen, is in strijd met de vrijheid van onderwijs. Men verliest uit het oog, dat wat de organisatie van de lagere school betreft, aan de verlangens van de ouders moet tegemoet gekomen worden.

Krachtens de algemene verklaring betreffende de rechten van de mens, artikel 26, 3^e lid, bezitten de ouders bij voorrang het recht om de soort van opvoeding te kiezen, die zij aan hun kinderen willen verstrekken. Het zijn de ouders die voor het kind mogen bepalen welk onderwijs voor dat kind het meest geschikt is (WIGNY, n° 231).

Wanneer, in een gemeente, de meerderheid van de ouders een onderricht verlangt, dat verstrekt wordt door meesters die van een vrije normaalschool voortkomen en die alle waarborg bieden, zou men dan de vrijheid van onderwijs geen geweld aandoen, door dat onderricht te verbieden ?

Dat is wat het Congres zeer wel begrepen heeft. De centrale afdeling stelde voor : het onderwijs is vrij, alle maatregelen van toezicht en van bestraffing worden door de wet geregeld.

THONISSEN (*Constitution Belge annotée*, n° 14) zegt : « Deze redactie werd afgewezen, omdat zij aan de Wetgevende Macht het recht verleende een soort van politie op het openbaar onderwijs in te stellen; ik wilde, zei de h. Van Meenen, dat men het woord toezicht zou afschaffen omdat dit woord naar voorbehoedende maatregelen zweemt en wij daarvan niet willen weten. »

» Onder voorwendsel toezicht te houden legt men de vrijheid aan banden, en dat ook willen wij niet. »

Artikel 108 van de Grondwet.

Mocht het worden aangenomen, dan zou het voorstel, komt het ons voor, in strijd zijn met artikel 108 van de Grondwet. Dit artikel, men weet het nog, draagt aan de gemeenten op al wat van gemeentelijk belang is.

Comme frein à l'initiative est prévue l'intervention des pouvoirs supérieurs, pour faire rejeter tout ce qui serait contraire à l'intérêt général.

C'est la loi organique sur l'enseignement primaire qui attribue aux communes la charge de pourvoir à l'enseignement primaire sur son territoire. Cela se comprend; le pouvoir communal, première cellule où le citoyen vient en contact avec l'administration, sent et perçoit mieux, que ne pourrait le faire un autre organe, ce que désire la population.

Toutes les lois d'enseignement primaire, depuis la loi du 23 septembre 1842 jusqu'à la loi de 1921, modifiée par la loi du 10 juin 1937, ont réservé à la commune le soin de pourvoir à l'enseignement primaire. L'article 2 de cette dernière loi prévoit explicitement, que les écoles communales sont administrées par les communes. C'est le Conseil communal qui, tenant compte des nécessités, détermine le nombre des écoles et des instituteurs.

La proposition tendant à modifier l'article 24 porte atteinte, incontestablement, aux droits des communes.

Il ne faut pas, sans des motifs particulièrement sérieux, diminuer l'autonomie des communes. On ne peut le faire sans une nécessité absolue.

Le Président de la Chambre, M. Huysmans, déclarait à la séance de la Chambre des Représentants du 1er février 1955 :

« La Cour de Cassation l'a rappelé plus d'une fois — relisez votre *Manuel parlementaire* — et les historiens de la Belgique, Pirenne notamment, ont toujours expliqué la raison historique de ce caractère spécial des autorités de nos provinces et de nos communes par le passé de nos luttes ancestrales pour la liberté, qui remonte à la glorieuse bataille de Courtrai, et à l'histoire impressionnante de la démocratie liégeoise.

» Peut-on admettre sérieusement, en l'année 1955, que l'on dégrade par une simple loi ce qui est rappelé à l'article 31 de notre Constitution, que l'on dégrade les pouvoirs communaux et provinciaux — et j'emploie ici le verbe de la Cour de Cassation — des pouvoirs qui sont autonomes et indépendants et dont les décisions constituent de véritables actes de souveraineté, qui doivent être respectés par le Gouvernement comme par les particuliers ?

» Et si j'avais besoin d'une autorité parlementaire pour appuyer ce que je dis, j'inviterais les membres de l'Assemblée à regarder attentivement le portrait d'un homme de la vieille droite, qui se nommait volontiers « la droite constitutionnelle », le portrait de M. Woeste, qui se trouve à la troisième section. Il est debout et du doigt il montre ce que ses coreligionnaires entendaient et voulaient respecter : les libertés politiques et spécialement l'autonomie communale. Je ne prétends pas que les gouvernements sont toujours restés fidèles à ces principes, mais

Als rem op het initiatief is het optreden van de hogere machten voorgeschreven, om alles te doen afkeuren wat met het algemeen belang mocht strijdig zijn.

Het is bij de wet tot regeling van het lager onderwijs dat aan de gemeenten de last opgelegd wordt in het lager onderwijs op haar grondgebied te voorzien. Dat is te begrijpen; de gemeentelijke macht, eerste cel waar de Staatsburgers met de administratie in contact komen, voelt en beseft beter dan enig ander orgaan, wat de bevolking verlangt.

Al de wetten op het lager onderwijs, van de wet van 23 September 1842 af tot de wet van 1921, gewijzigd bij de wet van 10 Juni 1937, dragen aan de gemeente alleen de zorg op in het lager onderwijs te voorzien. Artikel 2 van deze laatstgenoemde wet bepaalt uitdrukkelijk, dat de gemeentescholen door de gemeenten beheerd worden. Het is de gemeenteraad die, met inachtneming van de behoeften, het aantal scholen en onderwijzers vaststelt.

Het voorstel, dat tot doel heeft artikel 24 te wijzigen, maakt onbetwistbaar inbreuk op de rechten van de gemeenten.

De zelfstandigheid van de gemeenten mag niet, zonder bijzonder ernstige redenen, ingeperkt worden. Men mag het niet doen zonder volstreekte noodzaak.

De Voorzitter van de Kamer, de h. Huysmans, verklaarde in de vergadering van de Kamer der Volksvertegenwoordigers van 1 Februari 1955 :

« Het Hof van Cassatie heeft het meer dan eens in herinnering gebracht — herleest uw *Parlementair Handboek* — en de geschiedschrijvers van België, met name Pirenne, hebben steeds de historische reden tot dit bijzonder karakter van de overheden van onze provinciën en van onze gemeenten verklaard door de strijd van onze voorouders, in het verleden, voor de vrijheid, de vrijheid die teruggaat tot de roemrijke slag bij Kortrijk en tot de indrukwekkende geschiedenis van de Luiker democratie.

» Kan men in het jaar 1955 ernstig aannemen dat men, door een eenvoudige wet zou verlagen wat in artikel 31 van onze Grondwet vermeld staat, namelijk dat men de gemeentelijke en provinciale machten zou verlagen — en ik gebruik hier het werkwoord van het Hof van Cassatie — machten die zelfstandig en onafhankelijk zijn en welke beslissingen werkelijke daden van soevereiniteit vormen, die door de Regering, evenals door de particulieren, moeten nageleefd worden.

« En mocht ik het gezag van een parlamentslid nodig hebben om te staven wat ik zeg, dan zou ik de leden van de vergadering uitnodigen met aandacht te kijken naar het portret van een man van de oude rechterzijde, die zich graag de « grondwettelijke rechterzijde » noemde, naar het portret van de h. Woeste, dat zich in de derde afdeling bevindt. Hij is er staande afgebeeld en met de vinger toont hij naar hetgeen zijn geloofsgenoten wilden eerbiedigen : de politieke vrijheden en inzonderheid de gemeentelijke zelfstandigheid. Ik

j'ose espérer que notre Parlement y restera plus fidèle à l'avenir. »

L'opinion de M. le Président Huysmans traduit fidèlement notre pensée. Le pouvoir communal, chargé depuis plus d'un siècle de l'administration de l'école primaire dans la commune, est un pouvoir autonome et indépendant, dont les décisions constituent de véritables actes de souveraineté.

Dire que la loi peut régler les intérêts communaux est formellement exact, mais lorsqu'il s'agit d'intérêts communaux, la loi ne respecterait pas la Constitution, si son intervention portait atteinte à ce que la commune peut faire et ce qu'elle fait très bien depuis plus d'un siècle.

On ne peut porter atteinte sans nécessité absolue à la souveraineté légitime de la commune.

E. RONSE.

beweer niet, dat de regeringen die beginselen steeds getrouw hebben nageleefd, maar ik durf hopen dat ons Parlement die in de toekomst getrouwer zal blijven. »

De mening van de h. Voorzitter Huysmans is de getrouwe weergave van onze opvatting : de gemeentelijke macht, sedert meer dan een eeuw met het beheer van de lagere scholen in de gemeente belast, is een zelfstandige en onafhankelijke macht, waarvan de beslissingen werkelijke daden van soevereiniteit vormen.

Zeggen dat de wet de gemeentelijke belangen kan regelen is formeel juist, maar wanneer het gaat om gemeentelijke belangen zou de wet de Grondwet niet naleven, indien haar uitwerking afbreuk deed aan hetgeen de gemeente kan doen en sedert meer dan een eeuw heel goed heeft gedaan.

Men mag niet zonder volstreekte noodzaak op de gewettigde soevereiniteit van de gemeente inbreuk maken.

E. RONSE.